

**REGIE
SOCIALE
ECONOMIE**

4

politeia

Inhoud

HOE KAN HET LOKAAL BESTUUR LOKALE SOCIALE ECONOMIE FINANCIËEL ONDERSTEUNEN? EEN HANDREIKING	3
1. Inleiding	3
2. Wat is staatssteun?	5
3. Stroomschema	7
4. Wanneer is sprake van staatssteun?	8
4.1 Is er sprake van een economische activiteit (vraag 1)?	8
4.2 Is de economische activiteit van algemeen belang (vraag 2)?	10
4.2.1 Diensten van algemeen belang (DAB)	11
4.2.2 Diensten van algemeen economisch belang (DAEB)	13
4.2.3 Niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB)	14
4.2.4 Sociale diensten van algemeen belang (SDAB)	14
4.3 Is er sprake van de-minimissteun (vraag 3)?	16
4.3.1 DAEB-de-minimisverordening	17
4.3.2 Algemene de-minimisverordening	22
4.3.3 Landbouw- en visserij-de-minimisverordening	23
4.4 Gaat het om zuiver lokale diensten?	23
4.5 Is er sprake van een economisch voordeel (vraag 4)?	25
5. Als er sprake is van staatssteun: wanneer is staatssteun toegelaten en vrijgesteld van aanmelding?	35
5.1 Is aan alle voorwaarden van het DAEB-besluit voldaan (vraag 5)?	36
5.1.1 Toepassingsgebied	37
5.1.2 Voorwaarden	37
5.1.3 Transparantie, bewaarplicht en rapportage	44
5.2 Is aan alle voorwaarden van de algemene groepsvrijstellingsverordening voldaan (vraag 5)?	46
BIJLAGE 1	49
BIJLAGE 2	55
DANKWOORD	61

HOE KAN HET LOKAAL BESTUUR LOKALE SOCIALE ECONOMIE FINANCIEEL ONDER- STEUNEN? EEN HANDREIKING

1. Inleiding

Lokale besturen steunen vandaag heel wat initiatieven sociale economie in de vorm van werkingssubsidies, tussenkomsten in infrastructuur, ter beschikking stellen van personeel en/of materiaal en als bewuste afnemer van goederen en diensten. De lokale overheid dient erover te waken dat deze financiering juridisch correct gebeurt, conform de nationale wetgeving en Europese richtlijnen. De keuze om te werken met een subsidie, een overeenkomst of een overheidsopdracht is in deze materie niet vanzelfsprekend. Daarenboven zijn ook decretale richtlijnen bepalend voor de financiering. Dit is het geval voor het decreet lokale diensteneconomie dat het DAEB-besluit (dienst van algemeen economisch belang) van de EU Commissie oplegt. Lokale overheden mogen diensten van algemeen economisch belang (DAEB) – waartoe ook sociale diensten van algemeen belang (SDAB) met een economisch karakter behoren – financieren. De lokale overheden dienen hierbij wel rekening te houden met de regels inzake staatssteun om te vermijden dat die financiering tot concurrentievervalsing leidt.

Hierna wordt verduidelijkt wat staatssteun is (deel 2) en wanneer er sprake is van staatssteun (deel 4). Als er staatssteun aanwezig is, dient deze voorafgaand bij de Europese Commissie ter goedkeuring worden aangemeld, tenzij gebruik kan worden gemaakt van een mogelijkheid tot vrijstelling van de aanmeldingsplicht (deel 5).

De regels die worden beschreven in delen 4-5 worden op een praktische wijze in een stroomschema samengevat (deel 3). Aan de hand van de vragen in het stroomschema kan de lokale overheid bepalen op welke wijze uitgesloten kan worden dat de financiering van de diensten van algemeen economisch belang (DAEB) staatssteunelementen bevat. Indien dit wel het geval is, laat het stroomschema toe te bepalen onder welke voorwaarden de staatssteun is toegelaten en van aanmelding bij de Europese Commissie is vrijgesteld.

Deze handreiking wil bijdragen aan het juist toepassen van de staatssteunregels op diensten van algemeen economisch belang. Hierbij staat de financiering van diensten van algemeen economisch belang centraal. De handreiking geeft een beoordelingskader weer om diensten van algemeen economisch belang in overeenstemming met de staatssteunregels in te richten en is gericht op het geven van maximale rechtszekerheid aan de lokale overheden.

2. Wat is staatssteun?

Er is sprake van staatssteun wanneer de volgende vier cumulatieve voorwaarden zijn vervuld:

1. Er moet een **economisch voordeel** worden toegekend dat een **onderneming** (zie delen 4.1 en 4.2) bij de gewone bedrijfsvoering niet zou hebben genoten. Het begrip “voordeel” heeft een ruime betekenis. Het gaat niet enkel om positieve prestaties, zoals subsidies, maar ook om maatregelen die de lasten verlichten die normaal op het budget van een onderneming drukken,¹ zoals bijvoorbeeld vrijstelling van belastingen of sociale bijdragen.

Transacties die plaatsvinden aan normale marktvoorwaarden omvatten, daarentegen, geen staatssteun. Wanneer bijvoorbeeld de aankoop van diensten plaatsvindt volgens een open, transparante en niet-discriminerende aanbestedingsprocedure, mag worden aangenomen dat die transactie marktconform is (zie deel 4.5).

2. Het voordeel wordt **door de (lokale) overheid verleend** of met overheidsmiddelen bekostigd. Deze voorwaarde is vervuld wanneer een subsidie door een (lokale) overheid wordt toegekend.
3. Het voordeel is **selectief**. Dit betekent dat het uitsluitend aan één of meer welbepaalde onderneming(en) ten goede komt.

Maatregelen ten voordele van de hele economie vallen buiten de toepassing van de staatssteunregels. Bijvoorbeeld een op alle ondernemingen in alle sectoren toepasselijke belastingverlaging of verlaging van socialezekerheidsbijdragen. De Belgische maatregelen op grond waarvan de socialezekerheidsbijdragen werden verlaagd voor werkgevers die in hun bedrijf tot aanpassing van de arbeidsduur overgingen, werden als een algemene maatregel beschouwd.² De

1 Zie bv. arrest van het EU Hof van Justitie van 22 juni 2006 in de gevoegde zaken C-182/03 en C-217/03, België/Commissie (m.b.t. coördinatiecentra), *Jur.* 2006, I-5479, punt 86.

2 Besluit van de Europese Commissie betreffende steunmaatregel N 232/2001 – België – Vermindering van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid bij invoering van een werkweek van 38 uur en bij collectieve arbeidsduurvermindering.

maatregel gold automatisch voor alle ondernemingen en voor alle werknemers.

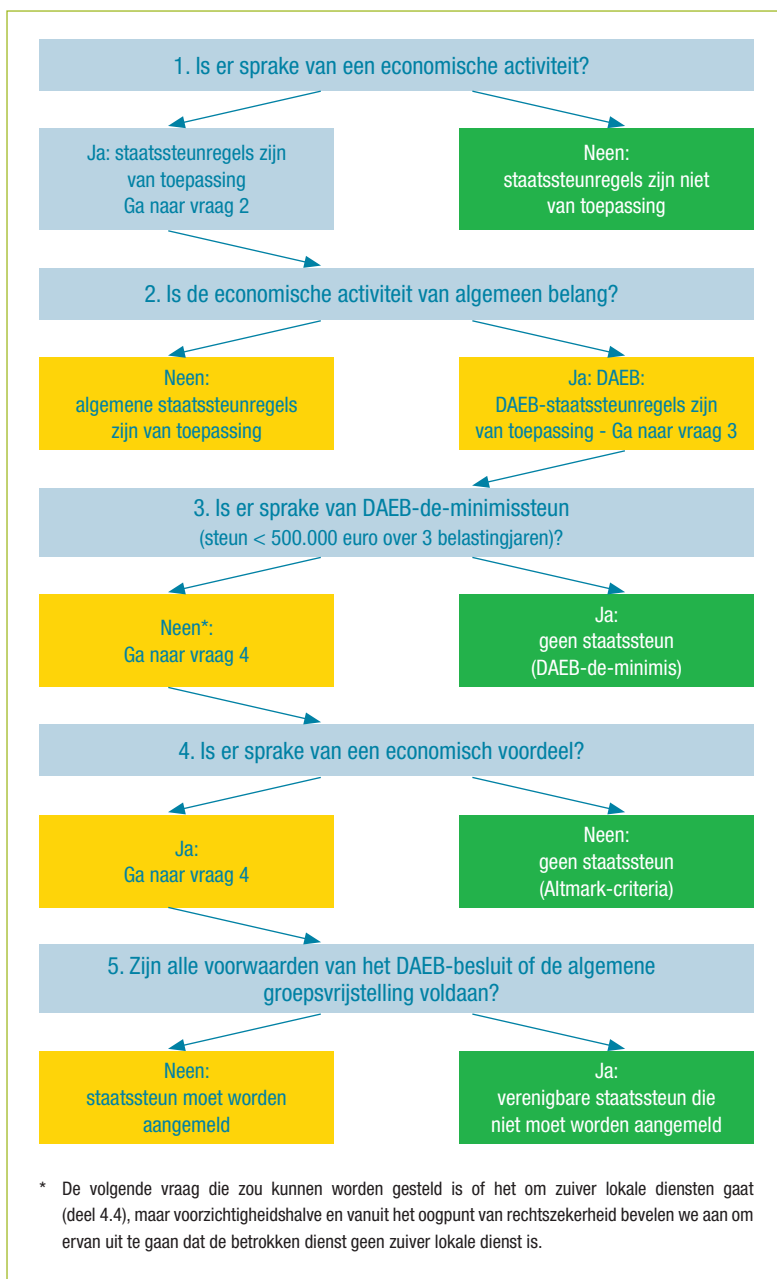
4. Het voordeel **vervalst de mededinging of dreigt die te vervalsen** en heeft een (**potentiële**) **invloed op het handelsverkeer tussen de lidstaten**. Deze twee voorwaarden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. De Europese Commissie oordeelt al snel dat aan deze voorwaarden is voldaan, tenzij:

- wanneer toepassing kan worden gemaakt van de zogenaamde de-minimisregeling (zie deel 4.3);
- wanneer het gaat om activiteiten die van zuiver lokale aard zijn (zie deel 4.4) en bijgevolg het handelsverkeer tussen de lidstaten niet ongunstig kunnen beïnvloeden.

Indien aan alle vier voorwaarden is voldaan, is er sprake van staatssteun en zijn de Europese staatssteunregels van toepassing. Staatssteun moet ter beoordeling worden aangemeld bij de Europese Commissie, tenzij gebruik kan worden gemaakt van een mogelijkheid tot vrijstelling van de aanmeldingsplicht (zie deel 5).

3. Stroomschema

4. Wanneer is sprake van staatssteun?

4.1 Is er sprake van een economische activiteit (vraag 1)?

De staatssteunregels zijn enkel van toepassing op ondernemingen. Een onderneming is elke entiteit die een economische activiteit uitoefent.

Het komt er dus vooreerst op aan te bepalen of een activiteit die wordt uitgeoefend economisch van aard is, m.a.w. of een activiteit bestaat in het aanbieden van goederen en diensten op een bepaalde markt, hetgeen betekent dat ze tegen vergoeding en in concurrentie met andere ondernemingen kan worden uitgeoefend.

Het begrip “economische activiteit” wordt over het algemeen zeer ruim geïnterpreteerd. In wezen is alles wat niet met een zuivere gezagsfunctie of een heel delicate politieke of maatschappelijke functie (zoals sociale zekerheid of openbaar onderwijs) verband houdt als economisch te beschouwen. Ook bijvoorbeeld de sociale economie moet als economisch worden beschouwd wanneer zij diensten op een markt aanbiedt. Bijvoorbeeld zou het onderhoud van de parken en speelpleinen door een initiatief van sociale economie als een “economische activiteit” worden beschouwd.

De rechtsvorm of de wijze van financiering van de betrokken entiteit speelt geen enkele rol: het feit dat een entiteit zonder winstoogmerk opereert of het feit dat de activiteit van een entiteit als “sociaal” kan worden aangemerkt (zie ook hierna, deel 4.2.4) sluit niet uit dat zij een

onderneming kan zijn. Een vzw of sportclub kan dus perfect een onderneming zijn. Een overheid kan eveneens een onderneming zijn.

Eenzelfde entiteit kan zowel economische als niet-economische activiteiten verrichten. Enkel ten aanzien van haar economische activiteiten zijn de staatssteunregels van toepassing.

VOORBEELDEN

Economische activiteiten

- Arbeidsbemiddeling door een publiek arbeidsbureau zoals de VDAB
- Vervoer van spoedgevallen en ziekenvervoer
- Medische dienstverlening in een ziekenhuis of daarbuiten
- Het uitvoeren van renovatieprojecten, herstellingen en opfrissingswerken
- Het bedelen van folders
- Kinderopvang
- Het verhuren en herstellen van fietsen

Van twee soorten activiteiten staat vast dat zij geen economische activiteiten zijn:

- Activiteiten die verband houden met de uitoefening van bevoegdheden van openbaar gezag

VOORBEELDEN

- het leger of de politie
- de luchtverkeersveiligheid en luchtverkeersleiding
- de maritieme veiligheid en verkeersafwikkeling
- milieu-inspectiediensten
- de organisatie, financiering en handhaving van gevangenisstraffen

- Bepaalde activiteiten van zuiver sociale aard

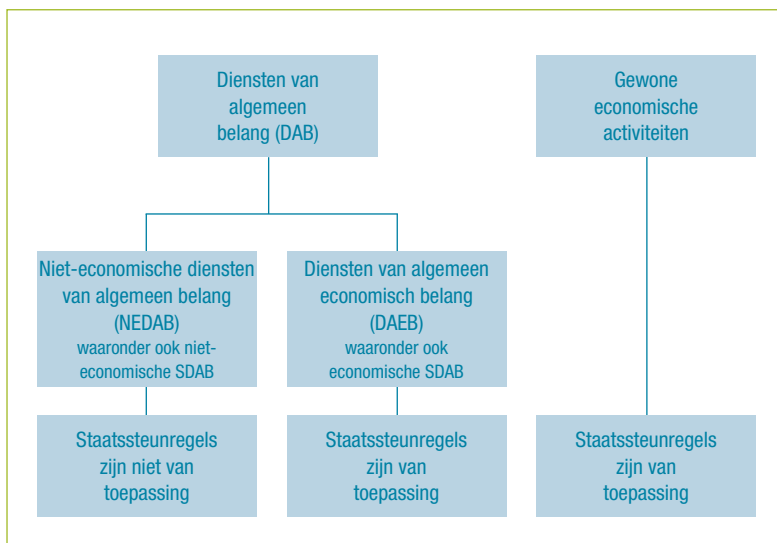
VOORBEELDEN

- Socialezekerheidsregelingen die de vorm van een verplichte verzekeringsregeling met een zuiver sociaal doel aannemen, waarvan de werking op het solidariteitsbeginsel berust, met verzekeringsuitkeringen die niet afhankelijk zijn van de hoogte van het premiebedrag en de beroepsinkomsten van de verzekerde en waarvan het beheer onder het toezicht van de Staat valt.
- Openbaar onderwijs dat in de regel wordt gefinancierd uit de overheidsbegroting en waarmee de Staat ten behoeve van de bevolking zijn sociale, culturele en opvoedkundige taak vervult.
- Openbare bibliotheken.

4.2 Is de economische activiteit van algemeen belang (vraag 2)?

In het kader van de staatssteunregels wordt een onderscheid gemaakt tussen, enerzijds, gewone economische activiteiten en, anderzijds, activiteiten met een algemeen belang (diensten van algemeen belang of “DAB”). DAB vallen dan weer uiteen in niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB) of diensten van algemeen economisch belang (DAEB).

Hierna worden de begrippen diensten van algemeen belang (DAB), diensten van algemeen economisch belang (DAEB), niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB) en sociale diensten van algemeen belang (SDAB) nader toegelicht.

4.2.1 Diensten van algemeen belang (DAB)

Diensten van algemeen belang (DAB) zijn diensten die de overheden (federaal, regionaal of lokaal) van algemeen belang achten en waaraan specifieke openbardienstverplichtingen zijn verbonden. Deze verplichtingen kunnen betrekking hebben op de toegankelijkheid, de betaalbaarheid, de continuïteit en kwaliteit, een gelijke behandeling of algemene toegang van gebruikers bij de voorziening van de dienst... Ondernemingen die belast zijn met het beheer van DAB kregen dus een “bijzondere taak” toevertrouwd. De Europese Commissie is van mening dat DAB gericht moeten zijn op burgers of in het belang moeten zijn van de samenleving als geheel.³

³ Mededeling van de Europese Commissie betreffende de toepassing van de staatssteunregels van de Europese Unie op voor het verrichten van diensten van algemeen economisch belang verleende compensatie (te raadplegen op [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XC0111\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012XC0111(02)&from=EN), hierna “DAEB-mededeling”), punt 50.

In het algemeen hebben (lokale, regionale of federale) overheden een grote vrijheid om een bepaalde dienst als dienst van algemeen belang (DAB) te omschrijven. Zij kunnen er dus zelf voor kiezen om een dienst als DAB aan te merken. Deze vrijheid moet echter op een transparante manier en zonder misbruik van het begrip “algemeen belang” worden uitgeoefend. De Europese Commissie en de EU-rechter kunnen immers oordelen dat de overheid in kwestie “een kennelijke fout” bij het omschrijven van deze dienst heeft gemaakt.

VOORBEELDEN

Kennelijke fouten

- Activiteiten zoals reclame, e-commerce, het gebruik van dure inbelnummers bij belpelletjes, sponsoring of merchandising zijn als gewone economische activiteiten en niet als diensten van algemeen belang (DAB) te beschouwen. Dit soort activiteiten opnemen in een publieke taak, wordt geacht een kennelijke beoordelingsfout te zijn.
- Milieusteunmaatregelen ten behoeve van het aanleggen van distributiekanaal voor “grijswater”, die geen verplichting opleggen aan de openbare waterbedrijven om te investeren in dergelijke distributiekanaal (er is dus geen openbare-dienstverplichting) kunnen niet als een dienst van algemeen belang (DAB) beschouwd worden. De maatregel was bovendien gericht op waterbedrijven die grijswater voorzien aan een klein aantal industriële bedrijven in een bepaald gebied en niet op een groot aantal bedrijven of burgers.⁴

Wanneer de te verstrekken diensten als diensten van algemeen belang (DAB) beschouwd kunnen worden, rijst de vraag of deze diensten van algemeen belang onder de subcategorie van de diensten van algemeen economisch belang (DAEB) (hierna, deel 4.2.2), dan wel onder de subcategorie van de niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB) (hierna, deel 4.2.3) geklasseerd kunnen worden.

⁴ Besluit van de Europese Commissie betreffende steunmaatregel N 443/2003 – België – Grijswater circuits, punt 4.1.

4.2.2 Diensten van algemeen economisch belang (DAEB)

Diensten van algemeen economisch belang (DAEB) zijn economische activiteiten die het algemeen belang dienen (zie ook hiervoor, deel 4.2.1). Een DAEB zou, zonder het overheidsoptreden, niet of niet onder dezelfde voorwaarden inzake objectieve kwaliteit, veiligheid, betaalbaarheid, gelijke behandeling of algemene toegang door een onderneming op de markt worden uitgevoerd. Er is immers geen onderneming op de markt die bereid kan worden gevonden de dienst onder dezelfde voorwaarden te verrichten ('marktfalen'). De overheid wil de beschikbaarheid, kwaliteit en toegankelijkheid van dergelijke diensten verzekeren en zal daarom aan deze diensten specifieke openbaardienstverplichtingen verbinden.

Diensten van algemeen economisch belang (DAEB) zijn diensten die zich door hun specifieke kenmerken van gewone economische activiteiten onderscheiden.

Wanneer er andere ondernemingen op de markt zijn die niet met een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) zijn belast en die deze dienst al verrichten of op bevredigende wijze kunnen verrichten en onder voorwaarden (zoals prijs, objectieve kwaliteitskenmerken, continuïteit en toegang tot de dienst) die stroken met het algemeen belang, zoals dat door de overheid is omschreven, is het volgens de Europese Commissie niet passend om aan dit soort dienst specifieke openbaardienstverplichtingen te verbinden. Daarom is het van belang dat de overheid de specifieke kenmerken van de betrokken dienst duidelijk aangeeft, en met name onder welke voorwaarden die moet worden verricht en wat het doelpubliek van die dienst is. Wordt een dienst al op de markt verricht, maar onder omstandigheden die de betrokken overheid onbevredigend vindt, bijvoorbeeld omdat de markt niet het kwaliteitsniveau of een kostprijs kan bieden die volgens die overheden in het algemeen belang zijn (omdat bv. de vervoerstarieven te hoog liggen voor gezinnen met een laag inkomen), dan zou dat soort dienst als DAEB kunnen kwalificeren. Deze dienst moet dan wel zonder discriminatie aan eenieder worden aangeboden.⁵

⁵ Gids voor de toepassing van de EU-regels inzake staatssteun, overheidsopdrachten en de eengemaakte markt op diensten van algemeen economisch belang, en met name sociale diensten van algemeen belang (te raadplegen op http://ec.europa.eu/competition/state_aid/overview/new_guide_eu_rules_procurement_nl.pdf, hierna "DAEB-gids"), p. 28.

VOORBEELD

In het Vlaams decreet van 22 november 2013 betreffende de lokale diensteneconomie wordt de professionele inschakeling van kansengroepen als een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) gekwalificeerd.

Wanneer de inhoud van een DAEB (d.w.z. de openbardienstverplichtingen) duidelijk is omschreven, hoeft de betrokken dienst niet noodzakelijk uitdrukkelijk als een DAEB te worden gemerkt.

4.2.3 Niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB)

Niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB) zijn diensten die het algemeen belang dienen (zie ook hiervoor, deel 4.2.1) maar die niet economisch van aard zijn. Entiteiten die dergelijke activiteiten uitoefenen zijn geen onderneming. Op niet-economische diensten van algemeen belang (NEDAB) zijn de staatssteunregels niet van toepassing.

4.2.4 Sociale diensten van algemeen belang (SDAB)

De Europese Commissie⁶ maakt een onderscheid tussen twee grote groepen van sociale diensten van algemeen belang (SDAB):

- Wettelijke regelingen en aanvullende socialezekerheidsregelingen in verschillende organisatievormen die de fundamentele risico's van het leven dekken, zoals die in verband met gezondheid, ouderdom, arbeidsongevallen, werkloosheid, pensionering en handicaps.
- Andere essentiële diensten die rechtstreeks aan de betrokkene worden verleend. Deze diensten hebben een preventief doel en moeten de sociale cohesie verbeteren. Zij bieden hulp op maat om de integratie van

6 Mededeling van de Europese Commissie betreffende sociale diensten van algemeen belang in de Europese Unie, COM(2006) 177 definitief van 26 april 2006 (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52006DC0177&rid=1>).

de betrokkenen in de maatschappij te vergemakkelijken en de uitoefening van hun fundamentele rechten te garanderen. Zij omvatten:

- hulp aan personen met ernstige problemen of een crisissituatie, bijvoorbeeld schulden, werkloosheid, verslavingen, gezinsbreuk;
- activiteiten die de betrokkenen de nodige vaardigheden moeten geven voor een volledige integratie in de maatschappij (rehabilitatie, taalonderwijs voor migranten) en vooral op de arbeidsmarkt (opleiding, herintreding in het arbeidsproces). Deze diensten completeren en ondersteunen de taak van de gezinnen bij de verzorging van met name jonge kinderen en bejaarden;
- activiteiten ter integratie van langdurig hulpbehoevenden in verband met een handicap of een medisch probleem;
- sociale huisvesting ten behoeve van individuen of sociale groepen in een achterstandspositie.

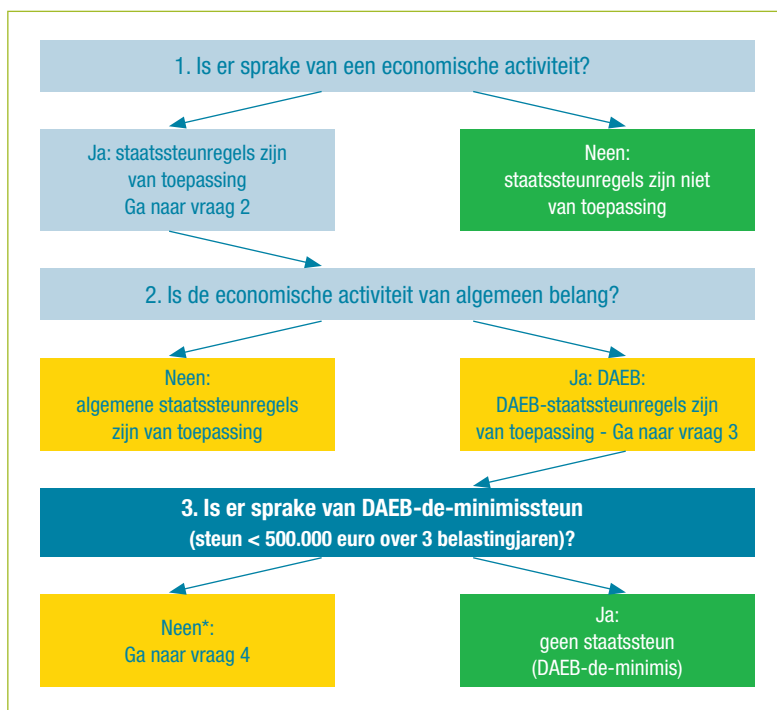
Sociale diensten van algemeen belang (SDAB) kunnen, afhankelijk van de betrokken activiteit, al dan niet economisch van aard zijn. SDAB met een economisch karakter zijn diensten van algemeen economisch belang (DAEB), waarop de staatssteunregels van toepassing zijn.

VOORBEELDEN

- het inzetten van een werknemer met een handicap of een leerwerknemer voor een cafetaria in een cultureel centrum → steunontvanger is actief op een markt: *economische activiteit*
- gemeentelijke sociale dienst:
 - verzorgt maaltijdvoorziening of verricht thuiszorg, terwijl dit soort activiteiten ook door andere (publieke of particuliere) dienstverrichters kunnen worden aangeboden → sociale dienst biedt diensten aan op een markt: *economische activiteit*: de staatssteunregels zijn van toepassing
 - verricht ook een activiteit in het kader van de sociale zekerheid, zoals het verstrekken van overheidsuitkeringen aan verzekerden → *geen economische activiteit*: de staatssteunregels zijn niet van toepassing.⁷
- het verhogen van ouderbetrokkenheid in het onderwijs is echter *geen economische activiteit*: de staatssteunregels zijn niet van toepassing

⁷ DAEB-gids, p. 39.

4.3 Is er sprake van de-minimissteun (vraag 3)?

Indien de te verrichten (sociale) diensten van algemeen belang als DAEB moeten worden beschouwd, dient onderzocht te worden of toepassing van de zogenaamde de-minimisregeling kan worden gemaakt. De de-minimisregeling gaat uit van het vermoeden dat wanneer de waarde van de toegekende steun verwaarloosbaar is, die steun de mededinging niet kan vervalsen en ook geen verstoring van het handelsverkeer tussen de lidstaten kan inhouden. Dergelijke steun is dan ook geen staatssteun, zij moet niet vooraf bij de Europese Commissie worden aangemeld.

Er zijn vier de-minimisverordeningen, met name:

1. een specifieke de-minimisverordening voor diensten van algemeen economisch belang (DAEB) (deel 4.3.1);
2. een algemene de-minimisverordening, die ook kan worden toegepast wanneer een onderneming niet wordt belast met een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) (deel 4.3.2);
3. een landbouw-de-minimisverordening (deel 4.3.3);
4. een visserij-de-minimisverordening (deel 4.3.3).

4.3.1 DAEB-de-minimisverordening

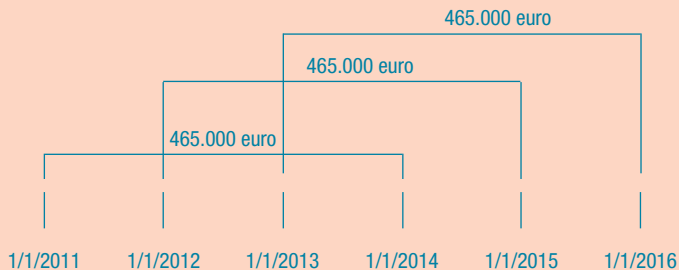
4.3.1.1 Voorwaarden

Om te kunnen genieten van de DAEB-de-minimisverordening⁸ mag een onderneming die diensten van algemeen economisch belang (DAEB) verricht over een periode van drie belastingjaren maximaal 500.000 euro aan “de-minimissteun” ontvangen. Het plafond geldt per onderneming en de relevante periode van drie jaar is glijdend (zie voorbeeld hierna). Dit wil zeggen dat indien het steunplafond gedurende enige driejarige periode wordt overschreden, het voordeel van de de-minimis-verordening volledig vervalt. Op te merken valt dat voor de toepassing van de de-minimisregeling rekening moet worden gehouden met *alle* door de betrokken onderneming genoten “de-minimissteun”, ongeacht van welke overheid deze wordt ontvangen en ongeacht de van toepassing zijnde de-minimisverordening.

8 Verordening (EU) Nr. 360/2012 van de Europese Commissie van 25 april 2012 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimissteun verleend aan diensten van algemeen economisch belang verrichtende ondernemingen (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0360&from=EN>). Deze verordening is niet van toepassing op de sectoren visserij en aquacultuur, de primaire productie van landbouwproducten, steun in verband met de export, steun die afhangt van het gebruik van binnenlandse in plaats van ingevoerde goederen, steun in de kolenindustrie, steun aan ondernemingen die voor rekening van derden goederenvervoer over de weg uitvoeren alsmede steun aan ondernemingen in moeilijkheden.

VOORBEELD

Wanneer een onderneming jaarlijks 80.000 euro de-minimissteun ontvangt van de Vlaamse overheid en jaarlijks 75.000 euro de-minimissteun ontvangt van een lokale overheid, dan ontvangt de betrokken onderneming jaarlijks 155.000 euro de-minimissteun → over elke periode van 3 jaar is dit 465.000 euro: plafond is niet overschreden.

Wanneer een onderneming jaarlijks 100.000 euro de-minimissteun ontvangt van de Vlaamse overheid en jaarlijks 100.000 euro de-minimissteun ontvangt van een lokale overheid, dan ontvangt de betrokken onderneming jaarlijks 200.000 euro de-minimissteun → over elke periode van 3 jaar is dit 600.000 euro: plafond is overschreden.

Om de DAEB-de-minimisregeling te kunnen genieten, moet het om transparante steun gaan. Transparante steun betekent dat vooraf precies moet kunnen worden bepaald welk bedrag zal worden toegekend.

- Wanneer met subsidies wordt gewerkt, is er geen probleem.
- Wanneer bijvoorbeeld met een garantieregeling of leningen wordt gewerkt, is de transparantie van de de-minimissteun niet zo voor de hand liggend en gelden er specifieke regels.
- Steun in de vorm van een garantieregeling aan gezonde ondernemingen is transparante de-minimissteun wanneer het gegarandeerde deel van de onderliggende lening niet hoger is dan 3.750.000 euro per onderneming en de garantie niet meer dan 80% van de onderliggende lening bedraagt.

- Steun in de vorm van leningen is transparante steun indien voor het berekenen van het bedrag ervan de marktrente is gebruikt die van toepassing is op het tijdstip dat de steun is toegekend.

De onderneming dient bovendien met een specifieke DAEB te worden belast. Daarvoor is een uitdrukkelijke toewijzingstekst, bijvoorbeeld een beslissing van de gemeenteraad, vereist. Deze toewijzing hoeft niet alle gegevens te bevatten die volgens het DAEB-besluit worden geëist (zie hierna, deel 5.1.2), maar omwille van de rechtszekerheid dient de toewijzing schriftelijk te gebeuren en aan de onderneming moet ook worden meegedeeld met welke DAEB zij wordt belast (en waarvoor de-minimissteun wordt gegeven).⁹

Ten slotte moet de overheid de onderneming schriftelijk in kennis stellen van het voorgenomen steunbedrag (uitgedrukt als bruto-subsidie-equivalent) en van het feit dat het de-minimissteun betreft. Daarbij dient uitdrukkelijk te worden verwezen naar de de-minimisverordening en de titel en de vindplaats ervan in het Publicatieblad van de EU.

VOORBEELD

Schriftelijke kennisgeving aan een onderneming

Onderneming/vzw X wordt belast met de volgende DAEB: [beschrijven onder welke voorwaarden de dienst(en) moet(en) worden verricht en wat het doel-publiek van die dienst(en) is (de zogenaamde openbardienstverplichtingen)]. Het gemeentebestuur kent voor het uitvoeren van deze DAEB voor het jaar 2014 een bedrag van 150.000 euro toe. Dit bedrag is de-minimissteun, toegekend op basis van Verordening (EU) Nr. 360/2012 van de Europese Commissie van 25 april 2012 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimissteun verleend aan diensten van algemeen economisch belang verrichtende ondernemingen, *Publicatieblad van de EU* 2012, L 114/8.

⁹ DAEB-gids, p. 59.

4.3.1.2 Cumulering

Er geldt een verbod om “de-minimissteun” met andere toegelaten steun¹⁰ te cumuleren (bv. steun ten behoeve van kwetsbare werknemers, opleidingssteun, enz.), althans:

1. voor zover het gaat om steun ten behoeve van “dezelfde in aanmerking komende kosten” (bv. toegelaten steun op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening wordt gegeven voor 50% van de loonkosten gedurende 12 maanden vanaf de aanwerving van een kwetsbare werknemer en de overheid wil nu bijkomende steun voor de resterende 50% loonkosten geven), en
2. indien dergelijke cumul zou resulteren in een steunintensiteit die hoger is dan toegelaten voor dat type van steun (bv. bij steun ten behoeve van kwetsbare werknemers op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening: maximum 50% van de loonkosten gedurende een periode van maximaal 12 maanden vanaf de aanwerving van de kwetsbare werknemer).

VOORBEELD

Toegelaten steun wordt gegeven aan een onderneming voor 50% van de loonkosten gedurende 12 maanden vanaf de aanwerving van een kwetsbare werknemer X op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening (steun ten behoeve van kwetsbare werknemers) → de overheid kan geen bijkomende de-minimissteun geven voor de resterende 50% loonkosten van werknemer X op grond van de DAEB-de-minimisverordening.

De-minimissteun kan evenmin worden gecumuleerd met compensaties voor “dezelfde DAEB”, d.w.z.

- dat voor dezelfde DAEB geen compensatie op grond van zowel het DAEB-besluit als de DAEB-de-minimisverordening kan worden ontvangen;

¹⁰ Ongeacht of het gaat om staatssteun die automatisch is toegelaten krachtens de Algemene Groepsvrijstellingsverordening (zie hierna, deel 5.2) of staatssteun die door de Europese Commissie, na aanmelding, is goedgekeurd.

- dat voor dezelfde DAEB geen “steunvrije” compensatie op grond van het *Altmark*-arrest (zie hierna, deel 4.5) als compensatie op grond van de DAEB-de-minimisverordening kan worden ontvangen.

VOORBEELD

De Vlaamse overheid geeft aan een onderneming een subsidie voor de DAEB “professionele inschakeling van kansengroepen” op grond van het DAEB-besluit → de overheid kan aan deze onderneming geen bijkomende de-minimissteun geven voor dezelfde DAEB “professionele inschakeling van kansengroepen” op grond van de DAEB-de-minimisverordening.

Wel is het mogelijk, indien een dienstverrichter met meerdere DAEB’s is belast, om voor één DAEB compensatie op grond van het DAEB-besluit of het *Altmark*-arrest te ontvangen en voor een andere DAEB uitsluitend op grond van de DAEB-de-minimisverordening. Die steun wordt dan afzonderlijk bekeken.

4.3.1.3 Controle

Alvorens de lokale overheid de-minimissteun verleent, dient zij van de betrokken onderneming die de DAEB verricht een schriftelijke of elektronische verklaring te vragen over *alle* andere de-minimissteun die deze onderneming gedurende de twee voorgaande belastingjaren en het lopende belastingjaar heeft ontvangen. Het betreft dus een verklaring m.b.t. *alle* de-minimissteun, ongeacht van welke overheid deze wordt ontvangen en ongeacht de van toepassing zijnde de-minimisverordening.

Verder moet de lokale overheid alle gegevens met betrekking tot verleende de-minimissteun verzamelen en bewaren gedurende 10 jaar, zodat zij kan aantonen dat de de-minimisverordening is nageleefd.

4.3.2 Algemene de-minimisverordening

Naast de de-minimisverordening voor diensten van algemeen economisch belang bestaat ook een algemene de-minimisverordening.¹¹ Die verordening is van toepassing op alle ondernemingen (zonder dat deze ondernemingen dienen te worden belast met een dienst van algemeen belang (DAEB)). Bij de algemene de-minimisregeling is het plafond per onderneming veel lager. Het is beperkt tot 200.000 euro (i.p.v. 500.000 euro voor DAEB) over een periode van drie belastingjaren.

VOORBEELD

Wanneer een dienstverrichter een dienst voor het begeleiden van jonge werklozen zou willen creëren en daarvoor 150.000 euro financiële steun nodig heeft, kan deze financiering worden verschaft op grond van de de-minimisregeling, zolang het totale door de lokale overheid verschaft bedrag over een periode van drie jaar onder het plafond uit de algemene de-minimisverordening (200.000 euro) of de DAEB-de-minimisverordening (500.000 euro) blijft. Indien het bedrag lager ligt dan één van deze plafonds, kunnen beide verordeningen worden gebruikt.¹² Bij de DAEB-de-minimisverordening dient de onderneming wel met een DAEB belast te worden.

11 Verordening (EU) Nr. 1407/2013 van de Europese Commissie van 18 december 2013 betreffende de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimisteun (te raadplegen op http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/de_minimis_regulation_nl.pdf). Deze verordening is niet van toepassing op de sectoren visserij en aquacultuur, de primaire productie van landbouwproducten, steun in verband met de export en steun die afhangt van het gebruik van binnenlandse in plaats van ingevoerde goederen.

12 DAEB-gids, p. 60-61.

4.3.3 Landbouw- en visserij-de-minimisverordening

Er bestaat eveneens een specifieke landbouw-de-minimisverordening¹³ en visserij-de-minimisverordening.¹⁴ Bij deze de-minimisregelingen is het plafond per onderneming nog veel lager. In de landbouw-de-minimisverordening is het beperkt tot 15.000 euro over een periode van drie belastingjaren en in de visserij-de-minimisverordening tot 30.000 euro over een periode van drie belastingjaren.

4.4 Gaat het om zuiver lokale diensten?

Indien de financiering van de betreffende (sociale) diensten van algemeen belang met een economisch karakter niet onder de de-minimisregeling valt (bv. omdat het plafond van 500.000 euro of 200.000 euro over een periode van 3 belastingjaren per onderneming wordt overschreden), kan bovendien de vraag worden gesteld of het om zuiver lokale diensten gaat zodat de steunmaatregel de handel tussen de lidstaten niet ongunstig kan beïnvloeden.

Als er sprake is van een “steunmaatregel”, oordeelt de Europese Commissie al snel dat die maatregel het handelsverkeer tussen de lidstaten ongunstig beïnvloedt. Enkel in uitzonderlijke gevallen aanvaardt de Europese Commissie dat er sprake is van zuiver lokale diensten.

Met betrekking tot het ontwerpdecreet betreffende de voorwaarden waaronder de inschakelingsbedrijven door het Waalse Gewest worden erkend en gesubsidieerd oordeelde de Europese Commissie bijvoorbeeld eind 2002 dat de subsidies ten goede komen “aan bedrijven die

13 Verordening (EU) Nr. 1408/2013 van de Europese Commissie van 18 december 2013 inzake de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimisteun in de landbouwsector (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1408&rid=1>).

14 Verordening (EU) Nr. 717/2014 van de Europese Commissie van 27 juni 2014 inzake de toepassing van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op de-minimisteun in de visserij- en aquacultuursector (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0717&from=EN>).

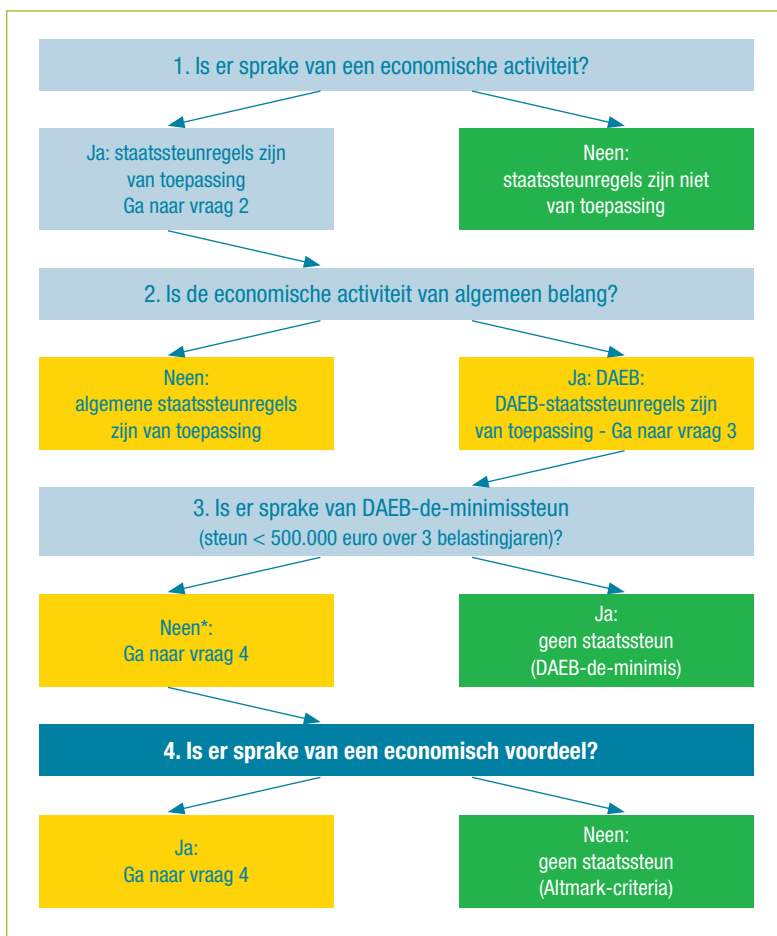
hoofdzakelijk actief zijn in de sector van de dienstverlening in de nabije omgeving, zonder dat het daarom mogelijk is uit te sluiten dat de activiteit van bepaalde van deze in aanmerking komende bedrijven invloed heeft op het intracommunautaire handelsverkeer”.¹⁵

Voorzichtigheidshalve en vanuit het oogpunt van de rechtszekerheid bevelen we dan ook aan om ervan uit te gaan dat de betrokken dienst geen zuiver lokale dienst is, tenzij hierover specifiek juridisch advies wordt ingewonnen.

¹⁵ Besluit van de Europese Commissie betreffende steunmaatregel N 498/2002 – België – Inschakelingsbedrijven in het Waalse Gewest.

4.5 Is er sprake van een economisch voordeel (vraag 4)?

Indien de financiering van de betreffende (sociale) diensten van algemeen belang met een economisch karakter niet onder de de-minimis-regeling valt (bv. omdat het plafond van 500.000 euro of 200.000 euro over een periode van 3 belastingjaren per onderneming wordt overschreden), dient te worden onderzocht of aan de betrokken onderneming een economisch voordeel wordt toegekend.

In het principearrest *Altmark*¹⁶ heeft het EU Hof van Justitie geoordeeld dat financiering (bv. via een subsidie) ter compensatie voor DAEB geen “economisch voordeel” voor een onderneming is – en er dus geen sprake is van staatssteun – indien aan vier cumulatieve voorwaarden is voldaan:

1. De onderneming moet daadwerkelijk zijn belast met de uitvoering van openbare dienstverplichtingen en die verplichtingen moeten duidelijk zijn omschreven.
2. De parameters op basis waarvan de compensatie wordt berekend, moeten vooraf op objectieve en doorzichtige wijze worden vastgesteld.
3. De compensatie mag niet hoger zijn dan nodig is om de kosten van de uitvoering van de openbare dienstverplichtingen, rekening houdende met de opbrengsten alsmede met een redelijke winst uit de uitvoering van die verplichtingen, geheel of gedeeltelijk te dekken.
4. Wanneer de met de uitvoering van openbare dienstverplichtingen te belasten onderneming *niet* wordt gekozen in het kader van een overheidsopdracht (aanbesteding of offerteaanvraag), moet het bedrag van de compensatie worden vastgesteld aan de hand van de kosten die een gemiddelde, goed beheerde onderneming zou hebben gemaakt rekening houdende met de opbrengsten en met een redelijke winst uit de uitoefening van haar verplichtingen.

Aangezien het vervullen van de vierde *Altmark*-voorwaarde (selectie van de dienstverrichter) moeilijk aan te tonen is wanneer een opdracht zonder toepassing van de aanbestedingsprocedure of de offerteaanvraag toegekend werd, is het in dat geval gemakkelijker toepassing van het DAEB-besluit te maken (zie hierna, deel 5.1). Dat besluit herneemt de vierde *Altmark*-voorwaarde immers niet. Wel zal de vraag rijzen of de opdracht die wordt toegekend niet van dien aard is dat zij sowieso onder de overheidsopdrachtenreglementering valt. In dat geval is de overheidsopdrachtenreglementering pro facto van toepassing, wat ook het antwoord is dat gegeven moet worden op de vraag of er sprake kan zijn van staatssteun en of die staatssteun rechtmatig is.

16 Arrest van het EU Hof van Justitie van 24 juli 2003 in zaak C-280/00, *Altmark*, *Jur.* 2003, I-7747.

De toepassing van de overheidsopdrachtenreglementering op sociale diensten

Volgens de overheidsopdrachtenreglementering moet elke overeenkomst ten bezwarende titel waarbij een dienstverlener een dienst verricht die rechtstreeks of onrechtstreeks ten goede komt aan de aanbestedende overheid als een overheidsopdracht (voor diensten) beschouwd worden.

Het toepassingsgebied van die definitie is breed. In vele gevallen zal sociale dienstverlening beschouwd worden als een dienst die ook die lokale overheid zelf ten goede komt (al was het maar omdat, bijvoorbeeld, aangenomen kan worden dat de lokale overheid anders zelf voor die dienst zou moeten instaan).

Op dat uitgangspunt bestaan drie uitzonderingen.

Een **eerste uitzondering** heeft tot voorwerp subsidieregelingen uit te sluiten. Subsidies worden niet beschouwd als overheidsopdrachten. Een subsidie is een eenzijdige rechtshandeling van de overheid waarbij deze aan een instantie een bepaalde geldsom toekent ter ondersteuning van een activiteit die het algemeen belang dient.

In de DAEB-gids heeft de Europese Commissie een aantal criteria gedefinieerd die als aanwijzing kunnen dienen of een contract de verrichting van een dienst tegen betaling inhoudt, waarop dus de overheidsopdrachtenreglementering van toepassing is:¹⁷

- het contract heeft tot doel behoeften te vervullen die vooraf door de overheid binnen haar bevoegdheden zijn bepaald;
- de kenmerken en praktische uitvoering van de dienst worden in detail door de betrokken overheid bepaald;
- het contract bevat een vergoeding voor die dienstverrichting (betaling van een prijs);
- de overheid neemt het initiatief om op zoek te gaan naar een dienstverrichter aan wie die dienst kan worden toevertrouwd;

17 DAEB-gids, p. 115.

- het contract bevat sancties indien de contractuele verplichtingen niet worden nagekomen, om zo te garanderen dat de dienst die aan een derde is toevertrouwd, correct wordt vervuld zodat wordt voldaan aan de eisen van de overheid (boetes, schadevergoedingen, enz.).

Wanneer het verlenen van de subsidie niet voldoet aan de meeste van de voormelde criteria, is de overheidsopdrachtenreglementering niet van toepassing. De Europese Commissie verduidelijkt echter niet of aan alle criteria moet zijn voldaan om van een overheidsopdracht te spreken.

Van een subsidie zal dus sprake zijn wanneer (i) de overheid niet vooraf een concrete behoefte van de overheid heeft gedefinieerd die met een bepaalde dienst kan worden voldaan, (ii) de overheid slechts in algemene termen de kenmerken van de te subsidiëren activiteiten omschrijft, bijvoorbeeld in algemene subsidiecriteria, (iii) de overheid niet het initiatief neemt om voor een concrete dienst zelf een dienstverrichter te zoeken, en (iv) het subsidiebesluit geen andere sancties bevat dan de verplichting om de ontvangen middelen (deels) terug te betalen indien deze niet voor de beoogde doelstellingen worden gebruikt. Net zoals bij een overheidsopdracht voor diensten wordt de gepresteerde dienst door de overheid vergoed. Wanneer de dienst echter niet volledig wordt vergoed door de overheid (bv. een financiering van 50% van de personeelskosten van een vzw), dan is dat een bijkomende indicatie dat deze vergoeding een subsidie betreft.

Er lijkt op het eerste gezicht een zekere spanning te bestaan tussen de kenmerken van een subsidie en de toepassingsvoorwaarden van het Altmark-arrest en/of het DAEB-besluit. Deze spanning is echter niet onophefbaar:

- Aan de ene kant omschrijft de overheid in het kader van een subsidie slechts in algemene termen de kenmerken van de te subsidiëren activiteiten. Aan de andere kant bepaalt de eerste Altmark-voorwaarde dat de betrokken onderneming daadwerkelijk met de uitvoering van openbare dienstverplichtingen moet worden belast, en die verplichtingen moeten duidelijk zijn omschreven. Ook het DAEB-besluit vereist een toewijzingsbesluit van de DAEB aan een onderneming waarin deze DAEB wordt omschreven (zie hierna, deel 5.1.2.1). Het lijkt er dus op het eerste gezicht op dat de DAEB, omdat hij duidelijk moet worden

omschreven, geen gesubsidieerde dienst kan zijn, maar eerder als overheidsopdracht moet worden gegund. Dit is niet noodzakelijk het geval. Er is sprake van een overheidsopdracht wanneer de overheid de betrokken dienst, en de middelen waarmee deze moet worden ingericht in detail omschrijft. Wanneer in het kader van een subsidieregeling een bepaald bedrag per voltijdse medewerker wordt voorzien, maar niet wordt bepaald over welke vooropleiding de gesubsidieerde medewerker moet beschikken of welke specifieke opdrachten aan hem zullen worden toevertrouwd, is er geen sprake van een overheidsopdracht.

- De overheid neemt in het kader van een subsidie niet het initiatief om voor een concrete dienst zelf een dienstverrichter te zoeken. Aan de andere kant vereisen het Altmark-arrest en het DAEB-besluit dat de overheid een onderneming daadwerkelijk met de DAEB belast (zie hierna, deel 5.1.2.1). Op het eerste gezicht lijkt een vrijstelling van de staatssteunregels dus het initiatief van de overheid te vereisen, waardoor de DAEB meer in de sfeer van de overheidsopdrachten zou komen. Dit is evenmin noodzakelijk het geval. De overheid kan immers de DAEB ook op verzoek van de betrokken dienstverrichter zelf toekennen.¹⁸ De overheid belast dus uiteindelijk de onderneming met de DAEB, maar het initiatief lag bij de onderneming.

Indien er sprake is van een subsidie, dan heeft de overheid bij de toekenning ervan een grote discretionaire bevoegdheid. De overheid mag echter niet willekeurig te werk gaan:

- De overheid moet het gelijkheidsbeginsel respecteren, wat betekent dat een verschillende behandeling moet steunen op een objectief criterium, en een redelijke verantwoording. Wanneer bijvoorbeeld van twee vergelijkbare vzw's er slechts één vzw een subsidie krijgt, dan kan de overheid haar beslissing motiveren op basis van de specifieke ervaring van één vzw, die relevant is om de doelstelling van algemeen belang die de overheid met de subsidieverlening nastreeft te verwezenlijken. De overheid kan het risico op de schending van het gelijkheidsbeginsel inperken door vooraf een subsidiereglement aan te nemen waarin zij de criteria bepaalt waaraan subsidieaanvragen zullen

18 DAEB-mededeling, punt 53.

worden getoetst.¹⁹ De criteria in dit reglement dienen in verband te staan met de doelstelling van algemeen belang die de overheid wil subsidiëren en mogen niet onredelijk zijn.

- Er moet een bedrag voor de toekenning van de subsidie op de begroting van de subsidiërende overheid zijn voorzien, hetzij omschreven als een algemene categorie van uitgaven (bv. “subsidies voor initiatieven in het jeugdwerk”), hetzij door in de begroting rechtstreeks de subsidie aan een specifieke organisatie op te nemen.
- De overheid is bij het nemen van een individuele subsidiebeslissing uiteraard door de subsidievoorwaarden die zij bij algemeen reglement heeft gedefinieerd gebonden.
- Net zoals bij de gunning van een overheidsopdracht, zijn de algemene beginselen van behoorlijk bestuur op de subsidiebeslissing van toepassing. De subsidiebeslissing is immers een administratieve rechtshandeling. Dit betekent onder andere dat de individuele subsidieaanvragen zorgvuldig zullen moeten worden onderzocht. Vervolgens moeten de beslissingen over deze aanvragen afdoende worden gemotiveerd. De motivering moet op een correcte weergave van de feiten en een correcte toepassing van de toepasselijke regels steunen, in het bijzonder de subsidievoorwaarden. Deze motieven moeten expliciet in de subsidiebeslissing zijn opgenomen. In geval dat de overheid de subsidiëring wil beëindigen, moet de overheid de gesubsidieerde vooraf horen.

Een **tweede, bijzondere uitzondering** betreft de overeenkomsten die op sociale diensten betrekking hebben. Ook wanneer de overheidsopdrachtenreglementering van toepassing is, kunnen de opdrachten voor bepaalde sociale diensten²⁰

19 Advies van de Afdeling Wetgeving van de Raad van State bij het voorontwerp van decreet houdende subsidiëring van hostels, jeugdverblijfcentra, ondersteuningsstructuren en de vzw Algemene Dienst voor Jeugdtoerisme, *Parl.St.* VI.Parl. 2011-12, nr. 1595/1,51.

20 Het betreft de sociale diensten die zijn opgenomen in de bijlage II.B bij de Wet van 15 juni 2006 Overheidsopdrachten en bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten. Het gaat om arbeidsbemiddeling; onderwijs; en gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening. In de bijlage II.B zijn de CPV-codes van de specifieke diensten die onder deze algemene categorieën vallen vermeld. De specifieke diensten zijn in bijlage 2 bij deze handreiking te vinden.

genieten van een versoepeld regime. Bij de gunning van een opdracht inzake deze sociale diensten met een waarde gelijk aan of lager dan 207.000 euro (excl. BTW) kan de aanbestedende overheid namelijk toepassing maken van zowel de onderhandelingsprocedure met, als de onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking.²¹ Opgelet, dat bedrag van 207.000 euro wordt niet jaarlijks maar voor de volledige duurtijd van de overeenkomst (met een maximum van 4 jaar of 48 maanden) berekend. Ook wanneer de waarde van de opdracht hoger is dan 207.000 euro (excl. BTW), kan de aanbestedende overheid van de onderhandelingsprocedure met bekendmaking gebruikmaken.²²

Ten slotte is er een **derde uitzondering**, met name een overeenkomst die noch een subsidie noch een overheidsopdracht is en dat is de concessie voor dienstverlening. Bij de concessie voor diensten verleent de overheid aan de concessiehouder, als tegenprestatie voor de dienst, het recht om de bepaalde dienst te exploiteren, eventueel aangevuld met een prijs. Essentieel bij een concessie van diensten is dat de overheid het exploitatierisico aan de concessiehouder overdraagt. In de praktijk betekent dit dat de concessiehouder in belangrijke mate rechtstreeks wordt betaald door de gebruiker van de dienst die hij uitbaat.²³

Deze concessies van diensten vallen onder een specifieke reglementering. De voornaamste algemene principes van Europees recht die op concessies van diensten van toepassing zijn, zijn de volgende:²⁴

- Het beginsel van non-discriminatie en gelijke behandeling, wat onder andere inhoudt dat de overheid op niet-discriminerende en onpartijdige wijze een selectie maakt van de gegadigden die worden uitgenodigd om een offerte in te dienen en eventueel te onderhandelen over de voorwaarden van de concessie.

21 Artikel 26, §1, 1°, a, van de Wet van 15 juni 2006 Overheidsopdrachten en bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten en artikel 105, §1, 1° van het Koninklijk besluit van 15 juli 2011 Plaatsing overheidsopdrachten klassieke sectoren.

22 Artikel 26, §2, 4°, van de Wet van 15 juni 2006 Overheidsopdrachten en bepaalde opdrachten voor werken, leveringen en diensten.

23 Interpretatieve mededeling van de Europese Commissie over de concessieovereenkomsten in het communautaire recht (te raadplegen op [http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000Y0429\(01\)&from=NL](http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000Y0429(01)&from=NL), hierna “Interpretatieve mededeling concessieovereenkomsten”), 2.2.

24 Interpretatieve mededeling concessieovereenkomsten, 3; DAEB-gids, pp. 102-103.

Tijdens deze onderhandelingen moeten alle kandidaten gelijk worden behandeld en van de betrokken overheidsinstantie dezelfde informatie ontvangen. Vervolgens moet de beslissing om een concessie aan een bepaalde kandidaat toe te kennen redelijk verantwoordbaar zijn.

- Het beginsel van transparantie, wat betekent dat de overheid haar intentie om een dienst in concessie te geven passend moet bekendmaken.

Zoals gezegd zijn deze beginselen van toepassing op concessies met een grensoverschrijdend karakter. Maar ook voor concessies van louter lokaal belang zal het gelijkheidsbeginsel uit het Belgisch recht (dat ook het transparantiebeginsel omvat) van toepassing zijn. De toekenning van een concessie betreft eveneens een administratieve rechtshandeling waarop de beginselen van behoorlijk bestuur van toepassing zijn.

Er moet worden opgemerkt dat de Europese Unie recentelijk een nieuwe richtlijn over concessies heeft aangenomen. Het betreft Richtlijn 2014/23/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van concessieovereenkomsten.²⁵ Deze is ook van toepassing op concessies van diensten. De richtlijn moet door de lidstaten binnen de twee jaar na publicatie – tegen 18 april 2016 – worden omgezet in nationale wetgeving. Voor concessies van bepaalde sociale diensten²⁶ voorziet de Richtlijn in een uitzonderingsregime. De Richtlijn bepaalt voor deze diensten enkel dat de overheid haar voornemen om een concessie te verlenen met een vooraankondiging moet bekendmaken. Eenmaal de concessie is gegund, dan moet ook deze beslissing worden bekendgemaakt.²⁷ In vele gevallen zal op die (gedeeltelijke) vrijstelling een beroep kunnen worden gedaan.

²⁵ Te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0023&rid=1>.

²⁶ Het betreft de sociale diensten die zijn opgenomen in Bijlage IV van Richtlijn 2014/23/EU, met name (i) gezondheidszorg en maatschappelijke en aanverwante dienstverlening, (ii) administratieve, sociale, onderwijs-, gezondheidszorg- en culturele diensten, (iii) bepaalde diensten voor verplichte sociale verzekering, (iv) uitkeringsdiensten, (v) overige gemeenschaps-, sociale en persoonlijke diensten, met name diensten verleend door vakbonden, door politieke organisaties, door jongerenverenigingen, alsmede diverse diensten door ledenverenigingen, (vi) diensten ten behoeve van de gemeenschap.

²⁷ Artikelen 19, 31, lid 3 en 32 van Richtlijn 2014/23/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 februari 2014 betreffende het plaatsen van concessieovereenkomsten.

Uit deze uiteenzetting over de overheidsopdrachtenreglementering blijkt dat een DAEB geen uitzondering op de overheidsopdrachtenreglementering is. Afhankelijk van de aard van de DAEB moet deze als een overheidsopdracht, een subsidie of een concessie van diensten worden gestructureerd. De interactie met het staatssteunrecht bestaat erin dat, in geval van een offerteaanvraag of openbare aanbesteding, automatisch aan de vierde *Altmark*-voorwaarde is voldaan. Het kan dan aantrekkelijk worden om geen toepassing van het DAEB-besluit maar van de *Altmark*-rechtspraak te maken. In dat geval wordt geargumenteed dat de financiering geen staatssteun is.

Opdat een beroep op het *Altmark*-arrest zou kunnen worden gedaan, moet een open, transparante en niet-discriminerende gunningsprocedure worden georganiseerd. Bovendien kunnen het contract en de opdracht-documenten (het bestek) alle vereiste specificaties bevatten die ervoor zorgen dat de drie overige *Altmark*-criteria zijn vervuld (aangezien de eerste drie *Altmark*-criteria overeenstemmen met de eerste drie criteria van het DAEB-besluit, wordt hiervoor naar deel 5.1.2. verwezen).

Wat betreft de kenmerken van de gunningsprocedure is een aanbesteding of een offerteaanvraag, zowel in een open als beperkte procedure, zeker aanvaardbaar.²⁸

Wanneer toepassing van een offerteaanvraag wordt gemaakt, moet de aanbestedende overheid de meest voordelige bieder aanwijzen op basis van zogenaamde gunningscriteria (bij een aanbesteding is enkel de prijs het gunningscriterium). Het is vereist dat de gunningscriteria, daaronder begrepen milieucriteria of sociale criteria, nauw verband houden met de inhoud van de te verrichten dienst. Bijvoorbeeld oordeelde het EU Hof van Justitie reeds, voor een opdracht inzake de levering van elektriciteit, dat een gunningscriterium dat punten toekent aan de totale productiecapaciteit voor groene energie geen verband houdt met de inhoud

²⁸ Doorgaans wordt de onderhandelingsprocedure met bekendmaking door de Europese Commissie met een zeker wantrouwen bejegend. Dit is zeker het geval voor de onderhandelingsprocedure zonder bekendmaking. Daarom is het aangeraden om in het geval van deze procedures zich niet op het *Altmark*-arrest te beroepen, maar wel op het DAEB-besluit: zie DAEB-mededeling, punt 66.

van de te verrichten dienst. De totale productiecapaciteit zegt immers niets over het vermogen van een onderneming om voor die concrete opdracht groene energie te leveren. Wel relevant zou de productiecapaciteit geweest zijn die voor de uitvoering van de opdracht vereist is. In dezelfde zin oordeelde de Raad van State ook al dat de (globale) verzekering beroepsaansprakelijkheid van een onderneming niet relevant is. Wat wel relevant zou zijn, is de verzekering beroepsaansprakelijkheid die de inschrijver voor die opdracht zou kunnen sluiten.

Niets staat eraan in de weg dat de gunnende overheid kwaliteitsnormen bepaalt waaraan alle economische spelers moeten voldoen, of kwaliteitsaspecten met betrekking tot de verschillende voorstellen in aanmerking neemt in haar gunningsbesluit.²⁹

5. Als er sprake is van staatssteun: wanneer is staatssteun toegelaten en vrijgesteld van aanmelding?

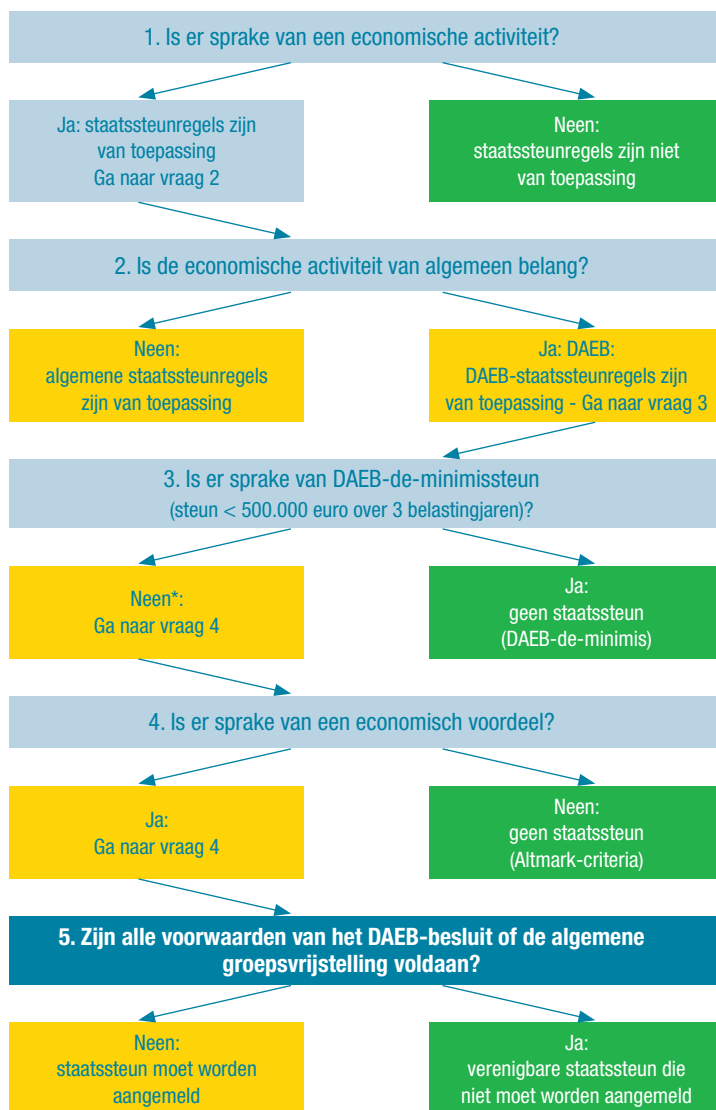
Indien 1) de financiering van de (sociale) diensten van algemeen belang met een economisch karakter niet onder de de-minimisregeling valt (bv. omdat het plafond van 500.000 euro of 200.000 euro over een periode van 3 belastingjaren per onderneming wordt overschreden) en 2) niet is voldaan aan de *Altmark*-criteria, is er sprake van staatssteun.

Deze staatssteun kan alsnog toegelaten zijn. Onder welke voorwaarden compensaties voor diensten van algemeen economisch belang (DAEB) toegelaten zijn én vrijgesteld zijn van voorafgaandelijke aanmelding bij de Europese Commissie, is bepaald in het DAEB-besluit (deel 5.1).

Volledigheidshalve vermelden we dat een lokale overheid ook een beroep kan doen op de algemene groepsvrijstellingsverordening (zie hierna, deel 5.2). Ook staatssteun die onder de algemene groepsvrijstellingsverordening valt, is automatisch toegelaten en hoeft niet te worden aangemeld bij de Europese Commissie.

5.1 Is aan alle voorwaarden van het DAEB-besluit voldaan (vraag 5)?

* De volgende vraag die zou kunnen worden gesteld is of het om zuiver lokale diensten gaat (deel 4.4), maar voorzichtigheidshalve en vanuit het oogpunt van rechtszekerheid bevelen we aan om ervan uit te gaan dat de betrokken dienst geen zuiver lokale dienst is.

5.1.1 Toepassingsgebied

Het DAEB-besluit³⁰ is onder meer van toepassing op:

- jaarlijkse compensaties die de 15 miljoen euro niet overschrijden (behalve m.b.t. vervoer en vervoersinfrastructuur);
- compensaties voor ziekenhuizen, ongeacht het bedrag;
- compensaties voor sociale diensten, ongeacht het bedrag;
deze diensten moeten voldoen aan sociale behoeften wat betreft gezondheidszorg en langdurige zorg, kinderopvang, toegang tot de arbeidsmarkt en herintreding, sociale huisvesting en de zorg voor en sociale inclusie van kwetsbare groepen.

Het DAEB-besluit is enkel van toepassing wanneer bij de toewijzing van een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) de periode waarvoor de dienst wordt toegewezen, niet langer is dan 10 jaar, tenzij een aanzienlijke investering wordt geleverd die over een langere periode moet worden afgeschreven.

5.1.2 Voorwaarden

Om onder het DAEB-besluit te vallen moet aan drie voorwaarden worden voldaan, die overeenstemmen met de eerste drie *Altmark*-criteria. Deze voorwaarden worden hierna toegelicht.

5.1.2.1 Eerste voorwaarde DAEB-besluit: besluit waarbij een onderneming met een DAEB wordt belast

Om te kunnen voldoen aan de eerste voorwaarde die het DAEB-besluit stelt, is, zoals in het *Altmark*-arrest, vereist dat de onderneming met het beheer van een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) wordt

³⁰ Besluit van de Europese Commissie van 20 december 2011 betreffende de toepassing van artikel 106, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst, verleend aan bepaalde met het beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012D0021&from=EN>, hierna “DAEB-besluit”). Het DAEB-besluit is niet van toepassing op compensatie voor de openbare dienst die wordt verleend aan ondernemingen in de sector van het vervoer over land.

belast door middel van één of meer toewijzingsbesluiten, waarvan de vorm door elke overheid kan worden bepaald.

Ook lokale overheden kunnen een onderneming met een DAEB belasten; dit kan ook gebeuren op verzoek van de dienstverrichter zelf.³¹ De belasting met de publieke taak moet plaatsvinden door middel van een toewijzingsbesluit van de lokale overheid, bijvoorbeeld een beslissing van de gemeenteraad. Het kan ook in een bestuursreglement van de gemeente en zelfs in een overeenkomst. Deze belasting met de publieke taak kan ook in meerdere toewijzingsbesluiten worden vastgelegd. In het sjabloon (zie bijlage 1 bij deze handreiking) wordt ervan uitgegaan dat een beslissing van de gemeenteraad wordt aangenomen en een overeenkomst wordt gesloten.

Het toewijzingsbesluit of de reeks toewijzingsbesluiten moeten ten minste het volgende bevatten:

- 1) de inhoud en de duur van de openbaredienstverplichtingen;
- 2) de betrokken onderneming en, in voorkomend geval, het betrokken grondgebied;
- 3) de aard van de eventuele uitsluitende of bijzondere rechten die de onderneming door het betrokken overheidsorgaan zijn verleend; de toekenning van dergelijke rechten kan noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld om de exploitatie rond te kunnen krijgen of gedane investeringen terug te kunnen verdienen, maar lijkt ons minder relevant voor sociale diensten van algemeen belang;
- 4) een beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor berekening, monitoring en herziening van de compensatie (die vereiste is in de praktijk het moeilijkst: zie hierna, deel 5.1.2.2);
- 5) de regelingen om overcompensatie te vermijden en terug te vorderen (zie hierna, deel 5.1.2.3);
- 6) een verwijzing naar het DAEB-besluit (dit is niet vereist bij toepassing van het *Altmark*-arrest).

³¹ DAEB-mededeling, punt 53.

VOORBEELD

Omschrijving van de inhoud van de openbardienstverplichtingen in een toewijzingsbesluit

Een overheidsinstantie wil een centrum oprichten voor de begeleiding van jonge werklozen. In dat geval is het voldoende dat specifiek wordt aangegeven dat de dienstverrichter wordt belast met de organisatie van een dienst voor de begeleiding van jonge werklozen, die de nodige opleiding geeft aan werklozen, maar die ook andere diensten omvat die rechtstreeks verband houden met de opdracht de betrokken personen doeltreffend met hun daadwerkelijke wederintreding op de arbeidsmarkt te helpen.³²

5.1.2.2 Tweede voorwaarde DAEB-besluit: parameters voor de compensatie

Om toepassing van het DAEB-besluit of het *Altmark*-arrest te kunnen maken, moet de lokale overheid ervoor zorgen dat de parameters op basis waarvan de compensatie/subsidie wordt berekend vooraf op objectieve en transparante wijze in het toewijzingsbesluit worden vastgesteld. Het is niet vereist het precieze bedrag van de te verlenen compensatie in het toewijzingsbesluit op te nemen; de (toekomstige) berekeningsgrondslag voor de compensatie volstaat, dus bijvoorbeeld of de compensatie wordt vastgesteld op basis van een prijs per dag, per maaltijd of, voor zorgprestaties, op basis van een raming van het aantal potentiële gebruikers...

VOORBEELD

Een lokale overheid wil een centrum oprichten voor de begeleiding van jonge werklozen. De kostenparameters daarvoor kunnen zijn:

- het aantal jonge werklozen dat gedurende één jaar een opleiding volgt;
- het daarbij gebruikte materiaal en de loonkosten van opleiders gedurende één jaar.³³

³² DAEB-gids, p. 50.

³³ DAEB-gids, p. 72.

Wanneer in het toewijzingsbesluit niet is voorzien in een raming van de aanpassingen of de onvoorziene omstandigheden die zich bij het verrichten van een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) kunnen voordoen, kan het uitwerken van mechanismen om de verwachte kosten achteraf te corrigeren ten opzichte van de reële kosten, een middel zijn om met deze situaties rekening te houden. Twee opties zijn mogelijk:

- ofwel legt de lokale overheid in het toewijzingsbesluit een mechanisme voor correctie achteraf vast, waarbij de kostenparameters periodiek kunnen worden herzien;
- ofwel kan de lokale overheid het toewijzingsbesluit actualiseren als een kostenparameter moet worden aangepast.

Wanneer de lokale overheid besluit alle kostenposten te compenseren, moet ze bij aanvang bepalen hoe die kosten zullen worden bepaald en berekend. Alleen de kosten die rechtstreeks met het verrichten van de DAEB verband houden (zie hierna “Kosten voor het uitvoeren van de DAEB” onder deel 5.1.2.3), kunnen in aanmerking worden genomen. Alle inkomsten die de onderneming met het verrichten van DAEB behaalt, moeten hierop in mindering worden gebracht.

Wanneer de onderneming als onderdeel van haar compensatie een redelijke winst (zie hierna “Redelijke winst” onder deel 5.1.2.3) krijgt, dienen in het toewijzingsbesluit ook de criteria voor het berekenen van die winst te worden bepaald.

5.1.2.3 Derde voorwaarde DAEB-besluit: vermijden van overcompensatie

Volgens deze voorwaarde moet de lokale overheid ervoor zorgen dat de compensatie niet hoger is dan nodig is ter dekking van de nettokosten (d.i. het verschil tussen de kosten en inkomsten) van de uitvoering van de openbardienstverplichtingen, eventueel met inbegrip van een redelijke winst.

$$\text{Compensatie} \leq \text{kosten} - \text{inkomsten} (+ \text{redelijke winst})$$

5.1.2.3.1 Kosten voor het uitvoeren van de DAEB

De in aanmerking te nemen kosten omvatten alle (vaste en variabele) kosten die voor het beheer van de dienst van algemeen economisch belang (DAEB) worden gemaakt. Het DAEB-besluit bepaalt dat deze kosten als volgt dienen te worden berekend:

- Wanneer de activiteiten van de betrokken onderneming tot de DAEB beperkt zijn, kunnen al haar kosten in aanmerking worden genomen.
- Wanneer de onderneming ook buiten de DAEB werkzaam is, kunnen alleen de met de DAEB verband houdende kosten in aanmerking worden genomen.
 - De aan de DAEB toegerekende kosten kunnen alle directe (vaste en variabele) kosten omvatten die voor het beheer van de DAEB worden gemaakt, alsmede een passende bijdrage (proportioneel aandeel) in de gemeenschappelijke vaste kosten van de DAEB en de overige activiteiten.
 - De kosten verband houdende met investeringen, met name ten behoeve van infrastructuur, mogen in aanmerking worden genomen wanneer deze voor het beheer van de DAEB noodzakelijk zijn.

5.1.2.3.2 Inkomsten van de DAEB

De in aanmerking te nemen inkomsten omvatten alle met de dienst van algemeen economisch belang (DAEB) behaalde inkomsten, zoals bijvoorbeeld bijdragen van de gebruikers, subsidies, belastingvrijstellingen en -verminderingen, zachte leningen, kapitaal... en dit ongeacht of deze inkomsten staatssteun uitmaken.

Als voordelen in natura worden toegekend (bv. het kosteloos gebruik van gebouwen) moeten ook deze bij de in aanmerking te nemen inkomsten worden meegerekend. Hetzelfde geldt voor bijvoorbeeld het gebruik van gebouwen onder de marktprijs.

De lokale overheid kan beslissen dat de winst die wordt behaald met andere activiteiten welke buiten de DAEB vallen, geheel of gedeeltelijk voor de financiering van de DAEB moet worden bestemd.

Als bijzondere of uitsluitende rechten zijn toegekend die verband houden met een DAEB die een hogere winst opleveren dan een redelijke winst, moeten deze voordelen bij de inkomsten worden gevoegd. Ook andere eventuele door de staat toegekende voordelen moeten bij de inkomsten worden meegerekend.

5.1.2.3.3 Redelijke winst

In het DAEB-besluit wordt redelijke winst als volgt gedefinieerd:

“het rendement op kapitaal dat zou worden verlangd door een gemiddelde onderneming die afweegt of zij de dienst van algemeen economisch belang al dan niet moet verrichten gedurende de hele periode waarvoor zij met het beheer van die dienst zou worden belast, rekening houdende met de omvang van het risico.”

Het DAEB-besluit bevat een ‘veilige haven’ voor de redelijke winst: een rendement op kapitaal dat niet hoger ligt dan de relevante swaprente,³⁴ met een opslag van 100 basispunten (= 1%), wordt altijd als redelijk beschouwd. Dit percentage is ook de bovengrens voor de redelijke winst indien aan het verrichten van de dienst van algemeen economisch belang (DAEB) geen substantieel risico is verbonden, met name wanneer de aan het beheer van de DAEB verbonden nettokosten achteraf in wezen volledig worden gecompenseerd.

VOORBEELD

Een DAEB-overeenkomst wordt voor 1 jaar gesloten. De relevante swaprente voor een looptijd van 1 jaar bedraagt momenteel (periode 1 januari t.e.m. 30 juni 2014) 0,40% (zie http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/swap_rates_en.html) en dient te worden verhoogd met 1%. Dit betekent dat een redelijke winst van 1,40% kan worden toegepast.

³⁴ De relevante swaprente (te raadplegen op http://ec.europa.eu/competition/state_aid/legislation/swap_rates_en.html) is de swaprente waarvan de looptijd en de valuta overeenstemmen met de looptijd en de valuta van het besluit waarbij de onderneming met een DAEB wordt belast.

5.1.2.3.4 Cofinanciering door twee of meerdere overheden

Wanneer een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) wordt gefinancierd door 2 of meerdere overheden (bv. de Vlaamse overheid en een lokale overheid) op grond van het DAEB-besluit, moeten de toewijzingsbesluiten zodanig zijn opgesteld dat de totale compensatie die de DAEB-verrichter van de verschillende overheden ontvangt, niet méér bedraagt dan wat nodig is om de nettokosten te dekken van de uitvoering van de DAEB (met inbegrip van een redelijke winst).

5.1.2.3.5 Gescheiden boekhouding

Ondernemingen die activiteiten verrichten die zowel binnen als buiten het toepassingsgebied van een dienst van algemeen economisch belang (DAEB) vallen, moeten een gescheiden boekhouding voeren waarin de kosten van en inkomsten uit een DAEB, en die welke met de andere diensten verband houden, gescheiden worden aangegeven.

Dit geldt ook wanneer de financiering voor DAEB op grond van het *Altmark*-arrest wordt toegekend.³⁵ Het is immers niet van belang of de compensatie voor het verrichten van DAEB als staatssteun wordt beschouwd (DAEB-besluit) of niet (*Altmark*-criteria).

5.1.2.3.6 Controle op overcompensatie

Of sprake is van overcompensatie moet regelmatig worden gecontroleerd, ten minste om de 3 jaar tijdens de periode waarvoor de onderneming met de dienst van algemeen economisch belang (DAEB) is belast, en ook aan het einde van die periode.

Heeft een onderneming voor meer dan 10% van het bedrag van de gemiddelde jaarcompensatie aan overcompensatie gekregen, dan moet de lokale overheid ingrijpen. De lokale overheid moet ervoor zorgen dat

³⁵ Zie richtlijn 2006/111/EG van de Europese Commissie van 16 november 2006 betreffende de doorzichtigheid in de financiële betrekkingen tussen lidstaten en openbare bedrijven en de financiële doorzichtigheid binnen bepaalde ondernemingen (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0111&rid=1>).

de betrokken onderneming de overcompensatie terugbetaalt en dat de parameters voor het berekenen van de compensatie voor de toekomst worden aangepast. Dit kan door in de overeenkomst een zogenaamde “terugklauw” of “clawback”-clausule te voorzien. Dit is een clausule die de lokale overheid toelaat de te veel betaalde bedragen terug te vragen of te compenseren met nog te betalen bedragen.

Wanneer het bedrag van overcompensatie niet meer dan 10% van het bedrag van de gemiddelde jaarcompensatie bedraagt, mag deze overcompensatie naar de volgende periode worden overgedragen en op het voor die periode te betalen compensatiebedrag in mindering worden gebracht.

5.1.3 Transparantie, bewaarplicht en rapportage

Als aan de voorwaarden van het DAEB-besluit is voldaan, hoeft de staatssteun niet bij de Europese Commissie aangemeld te worden.

Er geldt wel een extra transparantievoorwaarde indien de compensatie voor één dienst van algemeen economisch belang (DAEB) meer dan 15 miljoen euro bedraagt en wordt toegekend aan een onderneming die ook activiteiten buiten de DAEB heeft. Deze voorwaarde is bedoeld voor grote sociale diensten die de toepassing van het DAEB-besluit genieten, ongeacht het bedrag. In dit geval dient de lokale overheid op het internet of op een andere passende wijze 1) het toewijzingsbesluit waarbij de onderneming met de DAEB wordt belast, of een samenvatting daarvan en 2) de bedragen die de onderneming jaarlijks aan steun ontvangt, bekend te maken.

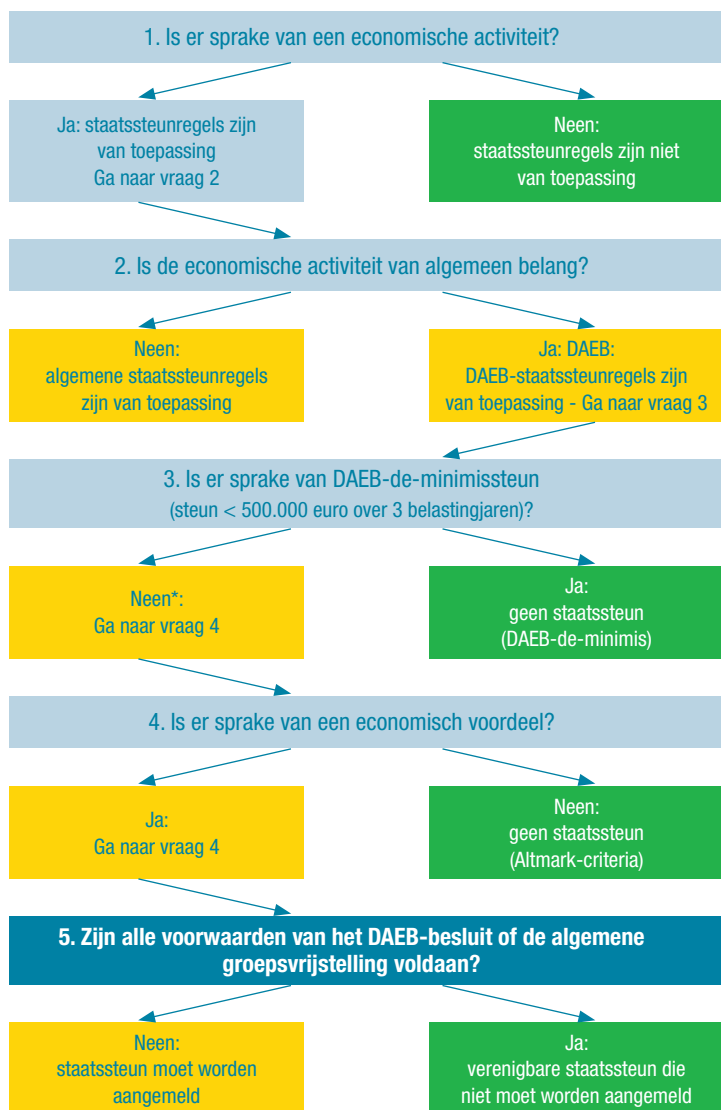
Verder geldt voor de lokale overheid een bewaarplicht van alle dossiergegevens gedurende de periode waarvoor de onderneming met de DAEB is belast en ten minste 10 jaar na afloop van die periode.

Bovendien moet de Belgische overheid om de 2 jaar een verslag over de uitvoering van het DAEB-besluit bij de Europese Commissie indienen en de nodige informatie bij de lokale overheden verzamelen. Die verslagen moeten de volgende elementen omvatten:

- een beschrijving van de toepassing van het DAEB-besluit op de diensten die binnen het toepassingsbereik van dit besluit vallen, met inbegrip van interne opdrachten;
- het totale bedrag dat overeenkomstig het DAEB-besluit aan steun is verleend, uitgesplitst naar de economische sector van de begunstigde ondernemingen;
- een vermelding of, voor een bepaald type dienst, de toepassing van het DAEB-besluit tot moeilijkheden of klachten van derden heeft geleid;
- alle overige gegevens met betrekking tot de toepassing van het DAEB-besluit die de Europese Commissie verlangt en tijdig vóór de indieningstermijn van het verslag aangeeft.

5.2 Is aan alle voorwaarden van de algemene groeps-vrijstellingsverordening voldaan (vraag 5)?

* De volgende vraag die zou kunnen worden gesteld is of het om zuiver lokale diensten gaat (deel 4.4), maar voorzichtigheidshalve en vanuit het oogpunt van rechtszekerheid bevelen we aan om ervan uit te gaan dat de betrokken dienst geen zuiver lokale dienst is.

De algemene groepsvrijstellingsverordening³⁶ is van toepassing op o.a. kmo-steun; steun voor onderzoek, ontwikkeling en innovatie; opleidingssteun; steun ten behoeve van (uiterst) kwetsbare werknemers en werknemers met een handicap; steun voor milieubescherming; steun voor cultuur en instandhouding van het erfgoed; steun voor sportinfrastructuur en multifunctionele recreatieve infrastructuur; steun voor lokale infrastructuurvoorzieningen.

Volgens de algemene groepsvrijstellingsverordening zijn steunregelingen toegelaten en van de aanmeldingsverplichting vrijgesteld mits deze voldoen aan alle voorwaarden van hoofdstuk I van deze verordening (algemene voorwaarden, o.a. regels inzake cumulering) en aan alle voorwaarden van hoofdstuk III van deze verordening (specifieke voorwaarden voor de verschillende categorieën steun).

Wat de regels inzake cumulering betreft, mag bijvoorbeeld op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening vrijgestelde steun met identificeerbare in aanmerking komende kosten worden gecumuleerd met:

- andere staatssteun, zolang die maatregelen andere identificeerbare in aanmerking komende kosten betreffen;
- andere staatssteun ten behoeve van dezelfde (geheel of gedeeltelijk overlappende) in aanmerking komende kosten voor zover deze cumulering er niet toe leidt dat de hoogste steunintensiteit of het hoogste steunbedrag die krachtens de algemene groepsvrijstellingsverordening voor deze steunmaatregel gelden, wordt overschreden.³⁷

Op grond van de algemene groepsvrijstellingsverordening vrijgestelde steun wordt daarentegen niet gecumuleerd met de-minimissteun voor dezelfde in aanmerking komende kosten indien dit soort cumulering

36 Verordening (EU) nr. 651/2014 van de Europese Commissie van 17 juni 2014 waarbij bepaalde categorieën steun op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag met de interne markt verenigbaar worden verklaard (te raadplegen op <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>).

37 In afwijking hiervan mag steun ten behoeve van werknemers met een handicap worden gecumuleerd met andere op grond van deze verordening vrijgestelde steun met betrekking tot diezelfde in aanmerking komende kosten tot boven de hoogste, krachtens de algemene groepsvrijstellingsverordening geldende drempel, mits die cumulering niet resulteert in een steunintensiteit van meer dan 100% van de desbetreffende kosten gedurende de gehele periode waarin de betrokken werknemers in dienst zijn.

ertoe zou leiden dat de steunintensiteit hoger uitkomt dan de steunintensiteiten die in de algemene groepsvrijstellingsverordening zijn vastgesteld.

Wat de specifieke bepalingen voor de verschillende categorieën steun betreft, zijn deze bijvoorbeeld:

- voor steunregelingen ten behoeve van de aanwerving van kwetsbare werknemers (o.m. personen die in de voorafgaande 6 maanden geen reguliere betaalde betrekking hebben gevonden, of die tussen 15 en 24 jaar oud zijn, of die ouder zijn dan 50 jaar, enz.) → de steun bedraagt maximaal 50% van de loonkosten gedurende een periode van maximaal 12 maanden vanaf de aanwerving.
- voor steunregelingen ten behoeve van de aanwerving van uiterst kwetsbare werknemers (o.m. personen die gedurende 24 maanden geen reguliere betaalde betrekking hebben gehad) → de steun bedraagt maximaal 50% van de loonkosten gedurende een periode van maximaal 24 maanden vanaf de aanwerving.
- ook steun ter compensatie van de kosten voor de begeleiding van (uiterst) kwetsbare werknemers is mogelijk voor 50%.
- voor steunregelingen ten behoeve van de tewerkstelling van werknemers met een handicap → de steun bedraagt maximaal 75% van de loonkosten gedurende de gehele periode dat de werknemer met een handicap in dienst is. Ook steun ter compensatie van de bijkomende kosten voor de tewerkstelling van werknemers met een handicap (o.a. de aanpassing van ruimten) is mogelijk voor 100%.

VOORBEELD

Steun aan sociale werkplaatsen kan onder bepaalde voorwaarden onder de algemene groepsvrijstellingsverordening vallen.

Een lokale overheid kan ook maatschappelijke integratie en arbeidsintegratie als een sociale dienst van algemeen belang (SDAB) omschrijven en sociale werkplaatsen met een dienst van algemeen belang (DAEB) belasten. In dat geval kan het DAEB-besluit op die diensten worden toegepast.

BIJLAGE 1

Sjabloon opdrachten in het kader van het DAEB-besluit

Beslissing gemeenteraad

Gelet op [verwijzing naar beleidsdocument waarin de gemeentelijke doelstelling waarbinnen de dienst van algemeen economisch belang kadert, wordt omschreven, bv. beleidsplan];

Gelet op de wens van de gemeente om [omschrijving van de lokale nood (gericht op burgers of in het belang van de samenleving als geheel) die de dienst van algemeen economisch belang zal vervullen];

Gelet op [voorafgaande relevante beslissingen van de gemeenteraad of het college van burgemeester en schepenen over de dienst van algemeen economisch belang];

Gelet op artikel 42 van het Gemeentedecreet¹;

Gelet op het Besluit 2012/21/EU van de Europese Commissie van 20 december 2011 betreffende de toepassing van artikel 106, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst, verleend aan bepaalde met het beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen.

BESLUIT:

Artikel 1. De gemeente _____ belast [onderneming/vzw X] met de hierna omschreven dienst van algemeen economisch belang [op haar grondgebied] van _____ tot _____.

1 Hypothese: de toekenning van de dienst van algemeen economisch belang valt binnen de algemene bevoegdheid van de gemeenteraad, zoals omschreven in artikel 42 van het Gemeentedecreet.

Deze periode mag niet langer dan 10 jaar zijn, tenzij een aanzienlijke investering wordt geleverd die over een langere periode moet worden afgeschreven.

Artikel 2. Omschrijving dienst van algemeen economisch belang: dienstverlening/takenpakket

Beschrijven onder welke voorwaarden de dienst(en) moet(en) worden verricht en wat het doelpubliek van die dienst(en) is (de zogenaamde openbare dienstverplichtingen).

Artikel 3. [De gemeente kent geen uitsluitende of bijzondere rechten toe aan / de volgende uitsluitende of bijzondere rechten toe aan [onderneming/vzw X]]

Artikel 4. De gemeente voorziet in een financiering van _____ euro voor _____ [activiteit aanvullen].

Beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor de compensatie: vermelden voor welke activiteiten welk bedrag wordt uitgekeerd; d.w.z. het vaststellen van de parameters waarvoor de compensatie kan worden gegeven, bv. bedrag per uur dienstverlening; parameters kunnen eventueel opgenomen worden in de samenwerkingsovereenkomst.

De financiering van de dienstverlening gebeurt met toepassing van Besluit 2012/21/EU van de EU Commissie van 20 december 2011 betreffende de toepassing van artikel 106, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst, verleend aan bepaalde met het beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen.

Artikel 5. De gemeente voert [jaarlijks/om de twee jaar/om de drie jaar] controles uit op de compensatieregeling. In het geval van een eventuele overcompensatie, vordert de gemeente het overschot terug.

Artikel 6. Indien [onderneming/vzw X] ook activiteiten verricht die buiten de dienst van algemeen economisch belang vallen, is zij verplicht een gescheiden boekhouding bij te houden.

Artikel 7. De verdere modaliteiten zullen worden vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst.

Samenwerkingsovereenkomst²

Tussen het lokaal bestuur met zetel te _____,

vertegenwoordigd door _____,

en

[onderneming/vzw X], vertegenwoordigd door _____;

Hierna eveneens elk afzonderlijk de “Partij” en gezamenlijk de “Partijen”;

Gelet op de beslissing van de gemeenteraad van _____;

Wordt het volgende overeengekomen:

Artikel 1 - Omschrijving dienst van algemeen economisch belang (DAEB) en modaliteiten

Het lokaal bestuur belast [onderneming/vzw X] met het uitvoeren van de volgende dienst van algemeen economisch belang [op zijn grondgebied].

Omschrijving dienst van algemeen economisch belang: dienstverlening/takenpakket

Beschrijven onder welke voorwaarden de dienst(en) moet(en) worden verricht en wat het doelpubliek van die dienst(en) is (de zogenaamde openbaredienstverplichtingen).

[Het lokaal bestuur kent geen uitsluitende of bijzondere rechten toe aan / de volgende uitsluitende of bijzondere rechten toe aan [onderneming/vzw X]]

2 Enkel de essentiële vermeldingen om aan de voorwaarden van het DAEB-besluit te voldoen, en enkele belangrijke standaardclausules zijn opgenomen.

Artikel 2 - Duur

Deze overeenkomst wordt gesloten voor de periode van _____ tot en met _____.

Deze periode mag niet langer dan 10 jaar zijn, tenzij een aanzienlijke investering wordt geleverd die over een langere periode moet worden afgeschreven.

Artikel 3 - Financiering

Het lokaal bestuur financiert ____ euro voor [activiteit aanvullen].

Beschrijving van het compensatiemechanisme en de parameters voor de compensatie: vermelden voor welke activiteiten welk bedrag wordt uitgekeerd; d.w.z. het vaststellen van de parameters waarvoor de compensatie kan worden gegeven bv. bedrag per uur dienstverlening.

De tussenkomst wordt aan [onderneming/vzw X] als volgt uitbetaald: _____.

De financiering van de dienstverlening gebeurt met toepassing van Besluit 2012/21/EU van de EU Commissie van 20 december 2011 betreffende de toepassing van artikel 106, lid 2, van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie op staatssteun in de vorm van compensatie voor de openbare dienst, verleend aan bepaalde met het beheer van diensten van algemeen economisch belang belaste ondernemingen.

Artikel 4 - Overcompensatie

[Aan het einde van het boekjaar] maakt [onderneming/vzw X] een inhoudelijk en financieel rapport op met gedetailleerde melding van alle kosten en inkomsten van de dienst van algemeen economisch belang (en eventueel de redelijke winst). De bewijsstukken ter staving van de kosten en inkomsten dienen op eenvoudig verzoek van het lokaal bestuur overgemaakt te worden. Het lokaal bestuur of zijn gemachtigden hebben eveneens toegang tot de boekhouding van [Onderneming/vzw X].

Wanneer uit de controles of de afrekening blijkt dat er overcompensatie is, zal het lokaal bestuur het overschot terugvorderen en de parameters

voor het berekenen van de compensatie herzien. De controle door het lokaal bestuur gebeurt [jaarlijks/om de twee jaar/om de drie jaar].

[Onderneming/vzw X] houdt een analytische boekhouding bij. Indien [onderneming/vzw X] ook activiteiten verricht die buiten de dienst van algemeen economisch belang vallen, dient in de interne boekhouding de met de dienst van algemeen economisch belang houdende kosten en inkomsten, en die van de andere diensten, gescheiden worden opgenomen.

Artikel 5 - Wijzigingen

De bepalingen van deze overeenkomst kunnen uitsluitend bij een door vertegenwoordigingsbevoegde personen van beide Partijen ondertekend geschrift worden aangepast, gewijzigd, aangevuld of ingeperkt. In dat geschrift moet uitdrukkelijk worden aangeduid welke bepaling van deze overeenkomst wordt aangepast, gewijzigd, aangevuld of ingeperkt. De aanpassingen, wijzigingen, aanvullingen of inperkingen treden slechts in werking vanaf de datum van ondertekening ervan, tenzij wanneer anders uitdrukkelijk en schriftelijk wordt overeengekomen.

Artikel 6 - Deelbaarheid

De bepalingen van deze overeenkomst zullen voor zo veel mogelijk worden geïnterpreteerd in de zin dat zij onder de geldende wetgeving geldig en afdwingbaar zijn.

Indien een bepaling of een deel van een bepaling van deze overeenkomst of een in uitvoering ervan gesloten overeenkomst nietig, ongeldig of niet-afdwingbaar zou zijn, kan dit op generlei wijze aanleiding geven tot de nietigheid, ongeldigheid of niet-afdwingbaarheid van de overige bepalingen (of delen ervan) van deze overeenkomst of een in uitvoering ervan gesloten overeenkomst en zal de overeenkomst tussen Partijen blijven gelden met uitzondering van de nietige, ongeldige of niet-afdwingbare bepaling of deel van een bepaling.

In voorkomend geval wordt de nietige, ongeldige of niet-afdwingbare bepaling of deel daarvan van rechtswege vervangen door de wettige, geldige en afdwingbare bepaling die de oorspronkelijke bepaling of deel

daarvan zowel qua inhoud, qua draagwijdte als qua bedoeling het dichtst benadert.

Artikel 7 - Gehele overeenkomst

Deze overeenkomst omvat alle afspraken die door de Partijen zijn gemaakt over het voorwerp van deze overeenkomst en vervangt alle eerdere afspraken daarover tussen de partijen.

Artikel 8 - Geen afstand

Indien, bij niet-uitvoering of niet behoorlijke uitvoering van één of meer verbintenissen van een Partij, de andere Partij niet reageert of niet uitdrukkelijk aanspraak maakt op behoorlijke uitvoering, impliceert zulks geen afstand of verzaking van het recht van de andere Partij om zich later te beroepen op de niet-uitvoering, de niet behoorlijke uitvoering en/of de niet-uitgevoerde verbintenis(sen).

Artikel 9 - Toepasselijk recht

Op deze overeenkomst is het Belgisch recht van toepassing.

Artikel 10 - Bevoegde rechtbank

Enkel de Hoven en Rechtbanken van het arrondissement [keuze gerechtelijk arrondissement] zijn bevoegd om kennis te nemen van alle mogelijke betwistingen met betrekking tot, naar aanleiding van of in verband met deze overeenkomst.

Opgemaakt in _____ exemplaren te _____
op _____.

Voor [onderneming/vzw X]

Voor het lokaal bestuur

BIJLAGE 2

Sociale diensten uit Bijlage II.B bij de Overheidsopdrachtenwet

De Bijlage II.B bij de Overheidsopdrachtenwet van 15 juni 2006 beschrijft algemene categorieën van sociale diensten die van een specifieke regeling inzake overheidsopdrachten kunnen genieten (zie hierover pagina 25 van de Handreiking). Het betreft de categorieën (i) arbeidsbemiddeling, (ii) onderwijs, en (iii) gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening.

De Bijlage II.B geeft aan welke diensten onder deze algemene categorieën vallen, door verwijzing naar de CPV-codes. De CPV-codes zijn bedoeld als een classificatiesysteem voor alle types opdrachten voor werken, leveringen en diensten. De diensten en hun CPV-codes zijn te vinden in Verordening (EG) Nr. 213/2008 van de Europese Commissie van 28 november 2007. Het betreft de volgende diensten:

Arbeidsbemiddeling

79600000-0 Recruteringsdiensten*

79610000-3 Plaatsing van personeel*

79612000-7 Plaatsing van ondersteunend kantoorpersoneel

79613000-4 Verhuizen van personeel

79620000-6 Diensten voor de terbeschikkingstelling van personeel, met inbegrip van tijdelijk personeel*

79621000-3 Diensten voor de terbeschikkingstelling van kantoorpersoneel

79622000-0 Diensten voor de terbeschikkingstelling van huishoudelijke hulp

79623000-7 Diensten voor de terbeschikkingstelling van arbeidskrachten voor handel en industrie

79624000-4 Diensten voor de terbeschikkingstelling van verpleegkundig personeel

79625000-1 Diensten voor de terbeschikkingstelling van medisch personeel

79630000-9 Personeelsdiensten, met uitzondering van plaatsing en "outplacement"

79631000-6 Personeels- en loonlijstdiensten

79634000-7 Diensten voor loopbaanbegeleiding

*uitgezonderd opdrachten inzake de arbeidsmarkt.

79635000-4 Diensten van beoordelingscentrum voor aanwerving van personeel
98500000-8 Particuliere huishoudens met personeel
98510000-1 Dienstverlening door commercieel en industrieel personeel
98511000-8 Dienstverlening door commercieel personeel
98512000-5 Dienstverlening door industrieel personeel
98513000-2 Personeelsdiensten voor huishoudens
98513100-3 Uitzendkrachtdiensten voor huishoudens
98513200-4 Kantoorpersoneelsdiensten voor huishoudens
98513300-5 Tijdelijk personeel voor huishoudens
98513310-8 Thuishulpdiensten
98514000-9 Huishoudelijke diensten

Onderwijs

80100000-5 Diensten voor basisonderwijs
80110000-8 Diensten voor kleuteronderwijs
80200000-6 Diensten voor secundair onderwijs
80210000-9 Diensten voor voortgezet technisch en beroepsonderwijs
80211000-6 Diensten voor voorgezet technisch onderwijs
80212000-3 Diensten voor voortgezet beroepsonderwijs
80300000-7 Diensten voor hoger onderwijs
80310000-0 Diensten voor onderwijs voor jongeren
80320000-3 Diensten voor medisch onderwijs
80330000-6 Diensten voor veiligheidsonderricht
80340000-9 Diensten voor bijzonder onderwijs
80400000-8 Volwasseneneducatie en andere vormen van onderwijs
80410000-1 Diverse schooldiensten
80411000-8 Autorijschooldiensten
80411100-9 Rijexamendiensten
80411200-0 Rijlessen
80412000-5 Vliegshooldiensten
80413000-2 Vaarschooldiensten
80414000-9 Duikshooldiensten
80415000-6 Skilesdiensten
80420000-4 Diensten voor e-learning
80430000-7 Volwasseneneducatie op universitair niveau
80490000-5 Exploitatie van een onderwijscentrum
80500000-9 Opleidingsdiensten

80510000-2 Gespecialiseerde opleidingsdiensten
 80511000-9 Stafopleidingsdiensten
 80512000-6 Hondentrainingsdiensten
 80513000-3 Manegediensten
 80520000-5 Opleidingsfaciliteiten
 80521000-2 Diensten voor opleidingsprogramma
 80522000-9 Opleidingsseminars
 80530000-8 Beroepsopleidingsdiensten
 80531000-5 Diensten voor industriële en technische opleiding
 80531100-6 Diensten voor industriële opleiding
 80531200-7 Diensten voor technische opleiding
 80532000-2 Diensten inzake managementopleiding
 80540000-1 Diensten voor opleiding inzake milieu
 80550000-4 Diensten voor opleiding inzake veiligheid
 80560000-7 Diensten voor opleiding inzake gezondheidszorg en EHBO
 80561000-4 Diensten voor opleiding inzake gezondheidszorg
 80562000-1 Diensten voor opleiding inzake EHBO
 80570000-0 Opleidingsdiensten voor persoonlijke ontwikkeling
 80580000-3 Geven van taalcursussen
 80590000-6 Diensten voor privéonderwijs
 80600000-0 Opleidingsdiensten voor defensie- en veiligheidsmaterieel
 80610000-3 Opleiding en simulatie met veiligheidsapparatuur
 80620000-6 Opleiding en simulatie met vuurwapens en munitie
 80630000-9 Opleiding en simulatie met militaire voertuigen
 80640000-2 Opleiding en simulatie met oorlogsschepen
 80650000-5 Opleiding en simulatie met lucht- en ruimtevaartuigen en raketten
 80660000-8 Opleiding en simulatie met militaire elektronische systemen

Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening

79611000-0 Diensten voor sollicitatiebegeleiding
 85000000-9 Gezondheidszorg en maatschappelijk werk
 85100000-0 Gezondheidsdiensten
 85110000-3 Ziekenhuis- en aanverwante diensten
 85111000-0 Ziekenhuisdiensten
 85111100-1 Chirurgische ziekenhuisdiensten
 85111200-2 Medische ziekenhuisdiensten
 85111300-3 Gynaecologische ziekenhuisdiensten

85111310-6 Diensten voor in-vitrofertilisatie
85111320-9 Verloskundige ziekenhuisdiensten
85111400-4 Ziekenhuisdiensten voor revalidatie
85111500-5 Psychiatrische ziekenhuisdiensten
85111600-6 Orthopedische diensten
85111700-7 Diensten voor zuurstoftherapie
85111800-8 Pathologiediensten
85111810-1 Bloedanalysesdiensten
85111820-4 Bacteriologische analysesdiensten
85111900-9 Dialysesdiensten in ziekenhuis
8512000-7 Ondersteuningsdiensten voor ziekenhuis
8512100-8 Dienstverlening ten aanzien van ziekenhuisbeddengoed
8512200-9 Extramurale zorgdiensten
8520000-6 Medische praktijk en aanverwante diensten
8521000-3 Medische praktijken
8521100-4 Diensten door huisartsen
8521200-5 Diensten door medische specialisten
8521210-8 Diensten in gynaecologie en obstetrie
8521220-1 Diensten van nefrologie- of zenuwspecialist
8521230-4 Diensten van hart- of longspecialist
8521231-1 Diensten van cardioloog
8521232-8 Diensten van longspecialist
8521240-7 Diensten van kno-arts of audioloog
8521250-0 Diensten van gastro-enteroloog en geriater
8521251-7 Diensten van gastro-enteroloog
8521252-4 Diensten van geriater
8521270-6 Diensten van psychiater of psycholoog
8521271-3 Diensten van tehuis voor patiënten met psychische stoornissen
8521280-9 Diensten van oog- of huidarts of orthopeed
8521281-6 Diensten van oogarts
8521282-3 Diensten van huidarts
8521283-0 Diensten van orthopeed
8521290-2 Diensten van kinderarts of uroloog
8521291-9 Diensten van kinderarts
8521292-6 Diensten van uroloog
8521300-6 Diensten door chirurgische specialisten

85130000-9 Tandartspraktijk en aanverwante diensten
85131000-6 Tandartspraktijken
85131100-7 Orthodontische diensten
85131110-0 Orthodontisch-chirurgische diensten
85140000-2 Diverse gezondheidszorgdiensten
85141000-9 Diensten verleend door medisch personeel
85141100-0 Diensten verleend door verloskundigen
85141200-1 Diensten verleend door verpleegkundigen
85141210-4 Diensten voor medische behandeling thuis
85141211-1 Diensten voor dialysebehandeling thuis
85141220-7 Adviesdiensten verleend door verpleegkundigen
85142000-6 Paramedische diensten
85142100-7 Fysiotherapiediensten
85142200-8 Diensten van homeopaat
85142300-9 Hygiënediensten
85142400-0 Thuisbezorging van producten voor incontinentiepatiënten
85143000-3 Ambulancediensten
85144000-0 Diensten voor intramurale gezondheidszorginstelling
85144100-1 Diensten voor verzorgingstehuis
85145000-7 Diensten verleend door medische laboratoria
85146000-4 Diensten verleend door bloedbanken
85146100-5 Diensten verleend door spermabanken
85146200-6 Diensten verleend door transplantatieorgaanbanken
85147000-1 Diensten voor bedrijfsgeneeskunde
85148000-8 Medische analysesdiensten
85149000-5 Apotheekdiensten
85150000-5 Diensten voor medische beeldvorming
85160000-8 Diensten van opticiën
85170000-1 Diensten van acupuncturist en chiropractor
85171000-8 Diensten van acupuncturist
85172000-5 Diensten van chiropractor
85200000-1 Veterinaire diensten
85210000-3 Verzorging van huisdieren
85300000-2 Maatschappelijke en aanverwante diensten
85310000-5 Maatschappelijke diensten
85311000-2 Maatschappelijke dienstverlening waarbij onderdak wordt verschaft

85311100-3 Welzijnszorg voor bejaarden
85311200-4 Welzijnszorg voor gehandicapten
85311300-5 Welzijnszorg voor kinderen en jongeren
85312000-9 Maatschappelijkdienstverlening waarbij geen onderdak wordt verschaft
85312100-0 Diensten voor dagverblijven
85312110-3 Kinderdagverblijven
85312120-6 Dagverblijven voor gehandicapte kinderen en jongeren
85312200-1 Bezorging van levensmiddelen aan huis
85312300-2 Diensten voor begeleiding en adviesverlening
85312310-5 Diensten voor begeleiding
85312320-8 Diensten voor adviesverlening
85312330-1 Gezinsplanningsdiensten
85312400-3 Welzijnszorg die niet in tehuizen wordt verstrekt
85312500-4 Revalidatiediensten
85312510-7 Beroepsrevalidatiediensten
85320000-8 Sociale diensten
85323000-9 Diensten voor maatschappelijke gezondheidszorg

Dankwoord

Deze pocket kwam tot stand dankzij de steun van het Europees Sociaal Fonds (ESF).

Met dank voor de fijne samenwerking aan alle partners en alle medewerkers!

Met bijdragen van:

- Christof Delatter, VVSG
- Pieter Vanderstappen, VVSG
- Leen Van der Meeren, VVSG
- Dirk Meulemans, VVSG
- Ann Jughmans, VVSG
- Kirsten Dewaelheyns, stad Antwerpen
- Pieter Hendrickx, stad Gent
- Sylvia Mazzaresse, stad Leuven
- Magali Decloedt, stadsregio Turnhout
- Ellen Coghe, stad Roeselare
- Stijn Tanghe, stad Kortrijk
- Winy Froyen, stad Genk
- Tom Van Neyghem, stad Aalst
- Kristin Scharpé, stad Mechelen
- Filip Deproost, Interwaas

Deel 1 'De sociale economie onder de loep' werd geschreven op basis van de website van de Vlaamse Overheid: 'werk.be'.

Dank aan de Vlaamse stuurgroep van dit ESF-project:

Boeckx Marc, Stadsregio Turnhout; Buijs Bianca, ESF-agentschap; Van Gool Dries, ESF-agentschap; Contipelli Fabio, VVSG; Decloedt Magali, Stadsregio Turnhout; Dehouwer Eric, VDAB; Desimpelaere Joke, Stad Roeselare; Haesendonckx Marc, Vlaamse overheid; Inghelbrecht Nick, Werkwinkel Heusden-Zolder; Marichal Bart, Stad Roeselare; Meersschaert Richard, EGTS Linieland van Waas en Hulst; Baert Wout, Vlaamse overheid; Meulemans Dirk, VVSG; Jughmans Ann; VVSG; Suykens Mark, Algemeen Directeur VVSG-voorzitter Vlaamse stuurgroep ESF-project.

Speciale dank aan de partners in dit ESF-dossier:

Stadsregio Turnhout en stad Roeselare - Regio Midden-West-Vlaanderen

Projectcoördinatie in de stadsregio Turnhout: Magali Decloedt, stadsregio Turnhout

Projectcoördinatie in de regio Midden-West-Vlaanderen: Ellen Coghe, Stad Roeselare

Procesbegeleiding: Dirk Meulemans, VVSG

Projectcoördinatie Algemeen: Ann Jughmans, VVSG

Speciale dank aan onze transnationale partner Stadsregio Twente, voor de fijne samenwerking en de leerrijke uitwisselingsmomenten:

Marie-José Herik-Jonker, Regio Twente; Paul Mollink, Regio Twente;

Thomas Windmulder, Regio Twente; Joop Wikkerink, Gemeente

Hengelo; Ellen Grünefeld, Gemeente Tubbergen.

Eindredactie: Marleen Capelle

Vormgeving: Frisco bvba

Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten vzw

Paviljoenstraat 9

1030 Brussel

Tel. 02 211 55 00

www.vvsg.be

© Uitgeverij Politeia nv

Ravensteingalerij 28

1000 Brussel

Tel. 02 289 26 10

Fax 02 289 26 19

info@politeia.be

www.politeia.be

D/2014/8132/199

ISBN 978-2-509-02123-6

Niets in deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

politeia

